

ԼՐԻԵՆԿԱՆ

ԲԱՆԱԿԱՆ

ՆԱԲԱԹԱԹԵՐԹ
1907

ԳՐԱԿԱՆ ԻՆՏԵՐՆԱԿԱՆ

ՅԵՐԴ ՏԱՐԻ
1907

ՅԻ ԾԱՐՏ ԹԻԻ 12

ԽԱՐԱԳԻՐ-ՏՆՈՐԵՆ
Վ. ՄԱՍՏՈՒՐԵԱՆ ՈՐԴԻ
ԻԶՄԻՐ

M. M. HASSALIAN & Co. Smyrna

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Թ. Յ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ	Մէկ երկու վերջապահութեւն Մասին	289
Գ. ԽԱՆՃԵԱՆ	Կնոսիք	293
Կ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ	Համր Սէր	294
Մ. ՈՒՂՈՒՐԼԵԱՆ	Հայ Արուեստագէտի մը Շուրջ	301
ԹԼԿԱՏԻՆՏԻՆ	Անցեալ Տարին	303
ԹՂԹ. Կ. ՊՕԼՍՈՅ	Պօլսոյ Կեանքը	307
	Լրացալ	314

ՄԵԾ ԳԱՐԵՋՐԱՏՈՒՆ ՊՈՒՏԱՔԷՍԹ

ԴԱԻԱԹՐ ՄԻԱՅՆ և ՄԷԹԱԼԻԿ

Պատիւ ունինք ծանուցանել մեր բազմաթիւ յաճախորդներուն թէ քարտի վրայ մեր Պաշարեալ գործըրատան մէջ գործածուած Արեւմտեան համալսարանի գրքերէն զինք, բուն գործարանէն եկած արտօնութեան համեմատ, գաւաթը 6 մէթալիկէն իջած է 4 մէթալիկի:

Մեր յաճախորդները 4 մէթալիկով գաւաթ մը գործըրտի հետ պիտի ունենան նաեւ տղազան և համեղ մեղեքներ:

ԱՐԹԻՆ ՓԱՓԱՋԵԱՆ ԱԹԱՆԱՍ ՏԻՍՕՐՈՒԼՕ

ԿԱՏԱԿԵՐԳԳ ՄՈՂԻԷՐԻ

ԹԱՐԳՄԱՆՆՑ

ՄԵՍՐՈՊ ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ

ԳԻՆ 30 ՂՐՈՒՇ

Կեդրոնատեղի.— ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

ՅԱԶՈՐԴ ԹԻԻՈՎ

Թ. Յ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

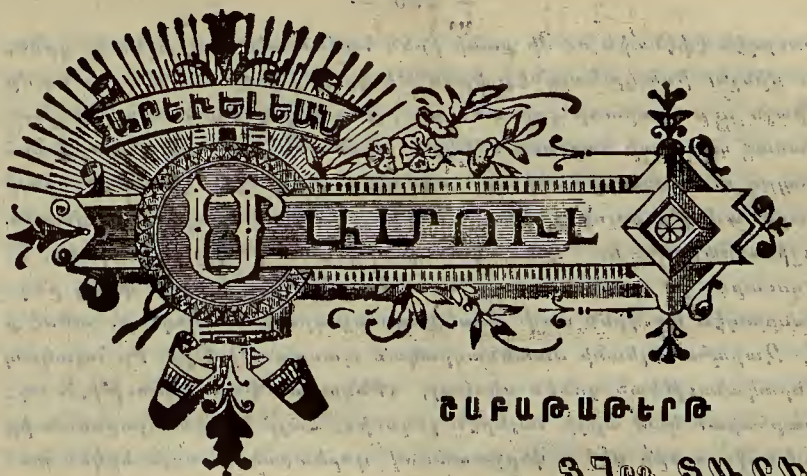
Կ. ՆԱԻԱՍԱՐԴ

ԹԼԿԱՏԻՆՏԻՆ

Մ. ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ

Կ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Մ. ՈՒՂՈՒՐԼԵԱՆ

21 ՄԱՐՏ 1907

ԹԻԻ 12

ՄԵԿ ԵՐԿՈՒ ՎԵՐՋԱՏԱՌԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

(ԲԱՅՆԱՍԱԿ ԱՌ ՄԵԾ՝ ՄԵՐՐՈՎ ԷՅ՝ ՆՈՒՊՈՒՐԵՆ)

Ազնիւ բարեկամ,

ԳԻՏԷՔ թէ՛ զձեզ ո՛րչափ կը յարգեմ թէ՛ ձեր զրական ու լեզուադիտական անմխտելի արժանեաց եւ թէ՛ ձեր անխոնջ աշխատասիրութեանն համար, որով ձեր առդանդը տգտակար ըրած էք հանրութեան ֆրանսերէնէ հայ աշխարհարար բանգրքի մը հեղինակութեամբն ու հայացուցմամբ մի քանի հայական երկոց ֆրանսական մատենագրութեան։ Ուստի կը յուսամ որ կը ներէք ինձ եթէ այսօր ստիպուած կ'զգամ ինչպիսիքս գրիչ շարժելու վաղեմի ու յարգուած բարեկամի մը գէմ, ոչ ընդդիմախօսելու փափաքանօք, ալ յաւետ ինչպիսիքս պաշտպանելու ձեզ գէմ վասն զի Ա. Մանկոյ Ծրոյ թուսն մէջ ձեր հրատարակած յօդուածին ինչ ինչ մասերով Գուրգէն էֆէնտիի հետ զիս ալ անուղղակի քննադատած էք մէկ երկու բառերու ուղղագրութեան մասին, զորս Գուրգէն էֆէնտիի հետ յար եւ նման կերպով կ'ուղղադրեմ ես ալ, ննդիքը ինչպէս դիմէք գրաբար եւ արձագանգ բառերուն վերջատառերուն վրայ է։

Կը պնդէք թէ պէտք է գրել գրաբար, ու վերջատառով, զոր կը համարիք գրոց քարքառի ամփոփումը, ու կը կարծէք որ այս է ընդհանուր ու սովորական եղած ուղղագրութիւնը, եւ թէ միայն

Գուրգէն էֆէնտին ու մի քանի իրեն համամիտներ այսպէս կը գրեն,
 եւ մինչեւ իսկ կը հարցնէք իրեն թէ կընա՞յ ցոյց տալ ձեր տեղ մը
 միայն ուր գրաբառը գործածուած ըլլալ ո՞վերջատառով: Կը վար-
 մանամ այսպիսի հարցում մ'եկած տեսնելով ձեզ նման գրող կար-
 դացող ու պրպտող անձի մը կողմանէ: Բայց չէ՞ք գիտեր, սերելի
 բարեկամ, թէ բոլոր վեննայի Հարք շարունակ կը գրեն գրաբառ եւ
 աշխատհարաւ, եւ վենեակեանց ալ թէեւ հիները (Հ. Արսէն, Հ.
 Եղուարդ) կը գրեն գրաբառ եւ աշխատհարաւ, բայց հիմայ ընդ-
 հանրապէս կը գրեն ոով տեսէք անոնց գրական հանդէսը, տեսէ՞ք
 Հ. Զարպհանէի տան մատենագրական պատմութիւնքը: Իր հոյակապ
 Գերականութեան ղռնէն սկսեալ, «Քննակա՞ն Գերականութիւն աշ-
 խարհաբար կամ արդի հայերէն լեզուի», Հայր Արսէն Այալնեան իր
 ամբողջ գործին մէջ ո՞վերջատառով գործածած է սոյն երկու բա-
 ռերը: նոյնպէս ըրած է իր բոլոր գրուածներուն մէջ Հ. Մ. Գարու-
 զաշեան, նոյնպէս եւ բազում այլք: Արդէն իսկ շատ ու շատ ընդ-
 հանրացած է այս գործածութիւնը, ու սովորական լրագրութեան
 մէջ իսկ աւելի հազուադէպ է ոով գրուած տեսնել քան ոով այդ
 երկու բառերը: Մեր յիշողութեան նայելով լրագրութեան ու բե-
 րաններու մէջ աւելի մեր տղայութեան ատեն սովորական կամ յա-
 ճախադէպ էին ոով գրութիւնն ու հնչումն անոնց, որ յետոյ տեղի
 տուած կ'երեւին ոով գրութեան եւ հնչման, այնպէս որ հիմայ ա-
 ռաջին ձեւը շատ պառակցած ու խորթ կը հնչէ, քիչ մ'ալ պոռոտ,
 այնպէս չէ՞: Գալով ձեր ստուգաբանութեան, իրեւ «գրոց բար-
 բառ»ի ամփոփում, սա շատ տրամաբանական չերեւիր: Ինչո՞ւ ուրե-
 մն գրաբարաւ չըսուէր, քանի որ բառ եւ բարբառ տարբեր են:
 Եւ յետոյ երկու գոյականէ վազմուած բարդն գոյական մը կը կազ-
 մէ դարձեալ, մինչ ընդհանրապէս իբրեւ ածական, հետեւապէս եւ
 իբրեւ մակբայ կը գործածուին այդ բառերը, եւ եթէ իբրեւ գոյա-
 կան ալ, ածականը գոյականաբար առնուելով, գրաբար չեզոք, գրա-
 բար գեղջ, գրաբարդ, ուսնիչ: Ստոյգ ստուգաբանութիւնը այս ձեւին,
 ոով ուղղագրութեան, այս է որ քառ վերջաւորութիւնը մակբաւ
 յակերտ վերջաւորութիւնն է որ կը գանուի բարեբախտաբար, տեսա՞ր,
 դարբար, եղբայրաբար եւ բառերուն վերջը, որ կերպ, եղանակ կը
 յայտնէ: Այսպէս ալ գրաբար, աշխատհարաւ խօսիլ կամ գրել՝ կը
 նշանակէ գրոց կամ աշխարհի կերպով, ըստ գրոց կամ ըստ աշխար-
 հի խօսիլ կամ գրել: Հիմայ պիտի առարկէք թէ մակբայն ի՞նչպէս
 իբրեւ ածական եւ յետոյ ալ գոյականաբար կընայ գործածուել:
 այդ անսովոր քան մը չէ հալ լեզուին մարդկաբարբարաւ մարդ-
 կոյն իրի, մեծապէս սեռ, մարմնապէս տեսիլ, հրեարհեւ մարմո-
 րիւն, սեպ, հասկապարտորդութիւն եւ, ինչպէս զիւրին կընաք տես-
 նել Հ. Թոննեանի Հաւաքածուին մէջ (երես 74), յաճախ գործած-
 ուած են նախնեաց լեզուին մէջ: Անշուշտ շատ հին պէտք չէ ըլ-

լան գրաքար եւ աշխարհաքար ձեւերը. նախնիք ժողովրդական բարբառը հասկցունելու համար զեղջուկ եւ արձակ բառերը կը գործածէին, ինչպէս Մխիթար Հերացի (ԹԲ. դար) իր բժշկական գրքին համար, զոր ժամանակին տամիկ քարքառովը պրած է, կ'ըսէ իր յառաջարանին մէջ գրաքար լեզուով. Արարի գաւ գեղջուկ եւ արձակ քարքառով, զի զիւրահաս լիցի ամենայն լեզբերդացու. Բնութեան կարօտ է ճշտելու համար գրաքար եւ աշխարհաքար բառերուն հայ լեզուի հին ու նոր կամ գրական ու տամիկական ձեւերուն իմաստով գործածութեան ակիզքը. Վենետիկոյ մեծ ու փոքր հայ լեզուի բառարանաց մէջ ո՛չ գրաքար կայ եւ ո՛չ գրաքառ, բայց երկուքին մէջ ալ կայ աշխարհաքար բառը ռով. իսկ աշխարհի, իսկ հանոյս ռամկիկն քացատրութեամբ ու մեծ քառքքին մէջ նախնեաց գործածութեան օրինակներով. Թէեւ գեո այդ հին գործածութիւնը լեզուական իմաստ չունի, այլ յատկաւ աշխարհիկ կենցաղի, բայց ստիկէ պէս լեզուականը անցնելու համարն աստով հարթեած է արդէն ու քայլ մը միայն մնացած, զոր, ինչպէս կը տեսնենք, առած է յետոյ. եւ ետքն ալ աշխարհաքարին հանգիստըն դրաքարը կ'երտուած շատ ինական փերպով. Բացէ՛ք Նորայր ԹԲ. զանգացոյ Դադ.-Հայ. Բառարանը, ու հո՛ն ալ *literal* բառին դիմաց պիտի տեսնէք գրաքար գրուած ռով, ինչպէս *vulgairement* բառին դիմաց աշխարհաքար, նոյնպէս ռով գրուած. Պիտի յառաւ ձեր ողջամտութենէն թէ այլ եւս չպիտի յամառիք այս բառերը ռով գրելու եւ կամ այդ վերպակ տեղադրութիւնը պաշտպանելու, որքան եւ ժամանակին հեղինակատը գրիչներէ որդեգրուած ըլլայ, զի անոնց ալ սխալած ըլլալը ակնհերեւ կը տեսնուի.

Դաւով արձագանգ բառին վերջատառին, կը խոստովանիմ որ այդ մասին ալ Դուրգէն Էֆէնտիի յանցակից եմ. վաճառ զի ես ալ այդ բառը զ վերջատառով կը գրեմ. Բայց ներեցէ՛ք որ ըսեմ թէ այս նկատմամբ ալ ձեր յատաճ բերած փաստը ամենեւին անզօր է միւր սխալին վրայ. գլխեղ համոզելու, զանի որ ընաւ բանաստը չի կրնար ըլլալ միեւնոյն բառը գրաքարի եւ աշխարհաքարի մէջ տարբեր ուղղագրութեամբ. որեւ Դրաքարի մէջ, կ'ըսէք, արձագանգը գով կը գրուի, բայց աշխարհաքարի մէջ յոփ. Ինչո՞ւ համար. տարօրինակ փոստ, տարօրինակ իրողութիւն. եթէ իրողութիւն է, ի՞նչպէս կարելի է ըմբռնել. երբ բառ մը թէ՛ գրաքարի եւ թէ՛ աշխարհաքարի մէջ կը գործածուի, ըսել է որ երկն է այն ու այդ հինը նորին մէջ ալ իր գոյութիւնը պահած է, ինչպէս ամենքն հաղարատը քառեր որք հասարակաց են մեր հին ու նոր լեզուներուն. բառ մը որ իր գոյութիւնը կը չարսնակէ ու ոչ աղուած ոչ ալ իր արտասանութիւնը փոխած է՝ պատճառ մը չունի իր ուղղագրութիւնը փոխելու. եթէ ոչ անգլատութեամբ եւ առմիկ սխալագրութեամբ գրուի. բայց ահա ի հոռու գրիչներ կ'ուղղեն ի հարկէ սխալը եւ կը վերա-

հաստատեն հարազատ ձեւը բառին. Արձագանգ բառը կ'ստուգա-
բանուի իբրեւ «զանգ», զանգիւն արձանաց», ու զանգ եւ զանգիւն
գերով կը դրուին: Բնաւ աշխարհաբարի՝ այնպիսի օրէնք մը չենք
ճանչնար որո՞ւ համեմատ դրաբարի վերջատուո գերը քի փոխուին
նոր լեզուին մէջ: Յայտնապէս սխալ մ'է ապա քի զրեւ այս բառը,
որ սովորութիւն ալ դարձած չէ բնաւ, ու դարձած ալ ըլլար՝ վրի-
պակ սովորութիւն մը կ'ըլլար, զոր ոչինչ կը պարտաւ որէր զմեզ
յարգել. վասն զի որչափ ալ սովորութեան զօրութիւնը մեծ ըլլայ
լեզուական գործածութեան մէջ, սխալն ալ իր բնական տկարու-
թիւնն ունի որով ենթակայ է ուղիղէն յողթուելու: Յոռի կամ
սխալ գործածութիւնը կրնայ ու պէտք է որ ետ դառնայ, եւ այս
այդ դպրոցն ու ուսումը մեծ դեր կը կատարեն. ո՞րչափ մինչեւ իսկ
իբեկնց արտասանութեան մէջ ազէտ ու ռամիկ գործածութենէ աղա-
ւաղեալ բառեր՝ հակառակ ատեն մը սովորական դարձած ըլլալուն՝
ուսումնականներու ձեռքով վերադարձած են իրենց օրինաւոր ձայ-
նին ու ձեւին. ո՞ր ուսեալ մարդ հիմայ կ'ըսէ ու կը յիշէ խիսկին,
չիյտեմ, մեկնձ, ծանօտը, օխտը, մեզմայ, սխալեք, խիսկի, զրպոց, սս-
ված, պարկեմ, պարկեմսմեմ եւ ռամիկ ու աղաւաղ եւ մերթ ու
ցարդ եւս ժողովրդական ձեւերը երեցկին, չգիտեմ, մեծ, ծանր, եօթ,
մեծմայ, սեղմեք, խեղդեք, զպոց, Աստուած, պատկեր, բարեկեցական
բառերուն, որք սակայն սովորութենէ նուիրագործուած պարտէին
համարուի ու մնալ ըստ վարդապետութեան անոնց որք սովորու-
թեան կամ գործածութեան համար անչափ յարգանք մը կը տածեն:
Գործածութիւնը երբ զեղծ է, զեղծումը տեսնել եւ մէջտեղէն վեր-
ցնել լաւ է, ուրիշ բան է որ աշխարհն արմատացեալ ըլլայ որ ան-
կարելի դառնայ անոր բարձումը, ապա թէ ոչ լոկ գործածութիւնը,
միմիայն այնու որ գործածութիւն է, չի կրնար արդարացման փաստն
ունենալ իր մէջ եւ բռնաբար հարկադրել ինքզինք: Մաքրամոլու-
թիւնը (purisme) եթէ թերութիւն մը համարուի, սակայն մաքրա-
սիրութիւնը (pureté) գրական անհրաժեշտ յատկութիւն մ'է, առանց
որոյ զեղծումնք կը յորդեն լեզուին ու գրականութեան մէջ ու
կ'ապականեն զանոնք: Ինչո՞ւ ֆրանսերէն Քերականութեանց մէջ
ընդհանրապէս կը պատահինք կարգ մը բառերու եւ ասութեանց
զոյգ սիւնակներու, որոց միոյն վրայ գրուած է *Ne dites pas* (մի՛ ը-
րսէք) եւ միւսին վրայ *dites* (ըսէք): առաջին սիւնակը կը պարունա-
կէ բառեր ու ասացուածներ որք թէեւ ժողովրդին գործածութեան
մէջ են՝ բայց սխալ ու աղաւաղ ըլլալով՝ քերականը կ'արգելու ա-
նոնց գործածութիւնը մաքուր լեզուի մէջ եւ անոնց տեղ անոնց
զիմացը ցոյց կուտայ անոնց ուղիղ եւ ճիշդ ձեւերը՝ մի՛ ըսեր *tant*
pire, ըսէ՛ *tant pis*. մի՛ ըսեր *trésoriser*, ըսէ՛ *trésauriser*. մի՛ ըսեր *j'ai*
très faim, ըսէ՛ *j'ai bien faim*. մի՛ ըսեր *revange*, ըսէ՛ *revanche* եւ, եւ
Այսպէս մենք ալ պարտինք ձեռնալ մեր քերականութեանց մէջ

մեր մի՛ ըսե՛ք, ըսե՛ք, մի՛ գրե՛ք, գրեցե՛ք ներք, որոց մէջ, ուրիշնե-
րու հետ, պէտք է գրուին մի՛ գրէ՛ք գրաբառ, աշխարհաբառ, գրե-
ցէ՛ք, գրաբար, աշխարհաբար. մի՛ գրէ՛ք արձագանք, գրեցէ՛ք ար-
ձագանգ. հա՛:

Իսկիշտար

Ռ. Յ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

Կ Ն Ո Ւ Ն Զ

Գիւղի մը մէջ, իրկուն մ'աշնան,
Փողոցէ մը կանցնէի լուռ:
Եկեղեցւոյն դեռ բաց էր դուռն,
Ու ներս մտայ: Փոքրիկ խորան
Մ'անգարդ ու պարզ կար իմ դիմաց,
Պարզ ինչպէս սիրտն այն մարդոց որք
Կաղօթէին հոն ծնկաչոք:
Պաշտամունքի ժամն էր անցած,
Ու մութ գաւթին մէջ ո՛չ ոք կար,
Այլ դեռ խունկին բուրմունքն անուշ,
Կը ծածանէր — անգայտ մըշուշ —,
Սիւներուն մօտ կիսախաւար:
Ձայն մը կուգար սակայն խորէն,
Ու մօտեցայ եւ լըռելեայն,
Մանկան մը հիշն, աղօթքի՛ ձայն
Կը լսուէին պահարանէն,
Կընուէր մը կար հոն անկասկած,
Կընդունարեմ պառաւ կընոջ:
Երանագեղ դէմքեր դողդոջ
Տրդու մը վարդ դէմքին ճըռած:
Ու կը ժպտին աչունքն անոր
Սնմեղութեամբ մը երկնային,
Գոգցես դէմի տուրք պատկերին
Գրկի մանկանն Ստուածամօր:
Թռչնի՛կ. հրեշտա՛կ խանձարրափակ,
Լողանքէն նո՛ր դուրս ելած դեռ,
Շրթունքն են գոյգ վարդի թերթեր,
Մարմինն ալ գերդ շուշան հերմակ:
Տէր Հայրն ըսաւ իր հուսկ «Հայր մեր»,
Վերջացած է կընունքն ահա,
Թափորն արդէն կը հեռանայ
Ու կը փակուին ժամուն դռներ ...

Պզտիկ տղա՛յ, պզտիկ տղա՛յ,
Գիտե՛ս արդեօք թէ՛ այս դռնէն
Դուրս, օրին մէկն, անդարձօրէն,
Վերջին անգամ ելնել մ'ալ կայ ...

Գ. ԽԱՆՃԵԱՆ

ՀԱՄԱՐ ՍԷՐ*

Է

Առաւօտուն, երբ արդէն մեկնած էր քահանան եւ Համբար դեռ նոր մտած անկողին՝ երէցկիւնը իր առանձնութեան մէջ սկսաւ լըր-ջօրէն խորհիլ այն ծրագրին վրայ որ վարդապոյն պարզուած էր չը-նորհիւ Տէր Հօր լայն երեւակայութեան ու պերճախօս լեզուին:

Հակառակ իր պարզութեան՝ խնդրը ոչ միայն զմուսրաւոյժ հանգամանք մը կը կրէր, այլ՝ դժնդակ, ծանր եւ սպառնալից ապա-գայի մը երեւոյթներով կ'սկսէր խռովիլ մայր կնոջ հոգին, իր մի-ակ ու սիրեցեալ որդեակին երեսէն դժբաղդութեան այս երրորդ շրջանն էր որ կը հասնէր անողոքելի խստութեամբ:

Համբար դեռ պատանի ու դպրոցական՝ սիրահարած էր անար-ժան աղջիկի մը, այս առաջին դժբաղդութեան յաջորդեց երկրորդ մը որ էր երկտասարդին անառակի կեանքը, իսկ այժմ ամուսնու-թեան արկածը պիտի կնքէր միւս դժբաղդութեանց լրումը:

Ունենալ երկտասարդ հարս մը տան մէջ, իր մօտ, ինք՝ օրուան աւագերէցին կինը, համբաւաւոր՝ իբրեւ կիներու ամենէ նոյնալին, առաքինին ու խելացին, գաղափարաւոր՝ կեսուրի դեր կատարելու եւ բաժնել իր զաւակին սէրը օտար կնոջ մը հետ . . . մինչեւ իսկ այս մտածումը մահու սարսուռով կը խանգարէր իր արեան շըր-ջանը:

Բայց միւս կողմէ ներկայ վիճակին շարունակութիւնը ոչ նու-ազ տագնապալից էր քան ամուսնութեան ծրագրը, վասնզի անա-ռակ որդիի տխուր հուշակը արդէն վերաւորած էր ինչպէս Տէր Հօր նոյնպէս եւ իր բարձր դիրքը հասարակաց աչքին, մանաւանդ որ մոլեկան կենցաղը օրէ օր աւելի վատթար եւ ապականիչ պատա-հարներու բարդումով Համբարին առողջութիւնը կը քայքայէր. եւ ահա չարիքը կրկին պատուհաներով եւ իրականին որոշ գոյներով կը ծանրանար մօր սիրտին վրայ. ուստի նա պարտէր համակերպիլ կամ զաւակին պսակն օրհնելու զոհողութեան եւ կամ անոր դա-զադն համբուրելու դժբաղդութեան:

Սակայն ինչո՞ւ համուսնացնել Համբարը, ինչո՞ւ նոր ընտանիք մը չկազմել եւ ինք, ընտանիքին երեցագոյն մայրը՝ չպաշտուէր սի-րոյ եւ յարգանքի լայն առաւելութիւններով, ա՞հ, այս բոլորը նը-շանակութիւն չ'ունին այն սեւ ու խելագար մտածումին առջեւ ո-րով նա կը տառապէր քանի զգար թէ իրմէ ծնած եւ իր բացարձակ սեպականութեան պատկանող մանչ զաւակը օտար կին մը պիտի սիրէ. ուրիշ բան է մոլի կիներու դերը, մայր կինը աւելի մեծ կ'ըզ-գայ իր անձը երբ տեսնէ թէ զաւակն իգամով է:

Այս կրկին տագնապներու մէջ երէցկիւնը իր ու զաւակին կեան-քին սպառնացող ծայրայեղ վտանգները հեռացնելու համար միջին կէտ մը կը մտածէր իւրովի, բայց ուր որ դառնար, իր երեւակայու-թեան ներած սահմանին մէջ ինչ որ ալ խորհէր, ամեն դուռ փակ կը մնար իր առջեւ. թողու՛ Համբարն իր գտնուած անկումին մէջ՝ նա

իր անձնասիրութեան մէկ թշուառ գոհը պիտի ըլլար անտարակոյս եւ այն ժամանակ ի՞նչ հաշիւ տալ եթէ ոչ հասարակութեան՝ գէթ իր խղճին, Աստուծոյ, որմէ քահանան ներշնչուած եւ իրեն հազորեալ էր փրկութեան աւետումը:

Սակայն մայր կիներ հեշտիւ կ'ընտելանայ գաւակն ամուսնացը նշուլ գողափարին երբ համոզուի թէ անոր վթարուած կեանքը բարոյութեամբ համար կ'ախտւում ունի գեղանի ու խելացի հարսի մը գուրգուրանքէն, հարսը ապագայ կեսուրի աչքին կ'երեւի իբրեւ իր անառակ որդւոյն զգաստութեան ու երջանկութեան միակ դարմանը, եւ ասով մայրերու մասնաւանդ հարուստ մայրեր միջին եւ աղքատ դասակարգի դժբաղդ աղջիկներու գլուխը կ'այրեն ընդունելով զանոնք իրենց տան մէջ իբրեւ հրեանդապահ, իբրեւ աղախին կամ հարս, ու դարձեալ այս եղանակով իրենց կեսուրի բոլոր թոյնը կը թափեն տարաբաղդ հարսերու օտարանայ բաժակին մէջ:

Այս վերջին մտածումներով ոգեւորուած երէցիկներ փափաք ունեցաւ Համբարն անմիջապէս տեսնելու իր սովորութեան համեմատ ամեն առաւօտ անոր նախաճաշիկը կը պատրաստէր եւ անձկութեամբ կ'սպասէր զարթնումին:

Համբար՝ որ իր շքեղ առոյգ ու կորովի կազմածքով պատանութեանը կը խոստանար անական կատարելութեամբ աուլցուն երիտասարդ մը ըլլալ մօտ ապագայի մէջ՝ այժմ իր անձը կը ներկայացնէր իբրեւ մեծ հրեանդութեան մը յետոյ սկսող ապաքինման շրջանը, քնհատութիւն հասարակաց տուններու միջնորդութեամբ սիրարեւ սիրտին վիշտերը ապակահոսութեան մէջ խեղդելու համար կամաւոր անանապոստ իր ծնողաց դէմ տերող վրէժի ծախսը ու թիրեւս իր մէջ ապրող առաջին սիրոյ մնացորդ մը՝ որ գրկանքի ամենէն դժնդակ եւ մահատու տեսակը կը կազմէ, բոլոր ասոնք բերած հասուցած էին երիտասարդը ֆիզիքական ու բարոյական անկումի գրեթէ վերջին աստիճանին. իր գեղեցիկ աչքերը որ մէկ նայուածքով դիւթած էին կրնորու դրախտին ամենէն չքնաղ ծաղիկը, այժմ կորուսած իրենց կրակը՝ մերթ անգլայութեան ապուշ երեսօյթով մը կը իր մարէին ու մերթ մութին մէջ որոնող ձեւին տակ խոշոր կը բացուէին, իր երեսինի վարդ թշերը՝ որ կեանքի վարնան հաւատարիմ թարգմանն էին եւ ճշմարիտ ուրախութիւնը կը պարզէին այժմ արեան նուազումի հետեւանքով դալկահար՝ ու ժաթափութեան գործած աւերը կը պատկերացնէին:

Այս սպառնող ճրագին հանդէպ մայրը նոյնպէս կը մաշուէր զգալով թէ ինքն էր գլխաւոր պատճառն այդ աւերին. նա չէր համարձակեր խօսելու, վասնզի ամենէն գուրգուրալի արտաբերութեան փոխարէն նախատիրք մը, լուռանք մը դուրս կուգար անառակին բերնէն: Այդ օրը սակայն իբրեւ իր արուեստին վարպետը ու գործողութեան լաջնգ ելքին վստահ վիքաբոյժ մը մօտեցաւ Համբարի անկողնին, եւ անոր փակ աչքերուն վերեւ ճակտին վրայ ծփող առատ ու գեղեցիկ մազերը շոյելով մըմնջեց.

— Համբար, չ'արթննա՛ս:

Երիտասարդը սարսափ իբրեւ թէ իր մազերուն մէջ օձի մը սողողումէն ազգուէր, ու երեսը դարձուց.

— Ուշ է, կրկնեց մայրը, նախաճաշդ պատրաստ է:

— Հեռացի՛ր ու մի՛ շատ խօսիր, եւ փակաւին չ'եմ քնած, պատասխանեց Համբար զգուսնքով:

— Ընդհակառակը, կ'ուզեմ խօսիլ քեզ հետ, շատ խօսիլ եւ կը

յուսամ թէ դուն ալ գոնէ այս անգամ չ'պիտի զգուիս մօրդ ճառէն որով կուզայ երջանկութիւնդ աւետել . . . :

— Իրա՞ւ, գոչեց անառակը իր ձայնին ծաղրական շեշտ մը տալով, բայց ո՞վ ըսաւ որ ես դժբաղդ եմ, քեզ նման մայր մը ինչպէս եւ աւագերէցին նման առաքիւնի հայր մը ուրիշ խնջո՞վ կրնային երջանիկ ընել իրենց միակ որդին . . . :

— Շատ բանով . . . միայն թէ ամեն բանի ժամանակը կայ, ամեն պտուղ պէտք է որ հասուննայ, կանխահաս բարիքը ստէպ հեռի է՛նչ չարիքը ըլլալէ . . . :

— Օ՛հ, օ՛հ, փիլիսոփայութիւն, կարծեմ ժամարար աւագերէցէն ներշնչուեցար այս գիշեր . . . այդ առաքիւնութեան յանձնակատարէն, որ օտար սրբութիւններ կիրարացնէ եւ այնքան սուղ կը ծախէ տեսակ մը յաճախորդներու . . . : Հեռացիր, ես քուն ունիմ :

— Քնացի՛ր որքան ժամանակ որ կուզես, միայն թէ մօրիկ ըրէ ինձ եւ յետոյ . . . :

— Վերջապէս թո՛նչ է ուզածդ, գոչեց Համբար նստելով եւ իր ձեռքը կոուփ ձեւացնելով :

— Նախատէ՛, ձեռէ՛ մայրդ, բայց համբերութիւն ունեցիր վայրկեան մը լսելու :

— Ի՞նչ պիտի ըսես, նոր կինե՞ր կը ճանչնաս . . . քա՛ւ է. ես պէտք չ'ունիմ քու միջնորդութեան . . . :

— Ո՛հ, կին մը միայն . . . :

— Կին մը . . . դո՞ւ կ'առաջարկես կին մը, ուրեմն մոռցա՞ր որ դու կիներու վարժեցուցիւր զիս . . . :

— Ո՛չ այդպէս, Համբար, քեզ կին մը պէտք է, կիներու ամենէն ընտիրը քեզ պիտի ամուսնացնենք . . . :

— Ա՛հ, ամուսնութիւն . . . ուրեմն որոշած ես մնոնիլ . . . :

— Ո՛չ, ես պարտիմ քեզմով ապրիլ, եւ դու պարտաւոր ես քեզ հետ մայրիկդ ալ երջանիկ ընել :

— Դու խենթ ես ուրեմն, հինգ տարի առաջ ես դեռ պատանի եւ առաջին սիրոյ մը երազով արբչիւ, երբ այլ երազին իրացումով կը կարծէի մարդերու ամենէն երջանիկն ըլլալ, դու ինձ ըսիր, «առաջ թաղէ զիս եւ յետոյ ամուսնացիր» : Եւ ես պարկեշտ ու բարի՝ հնազանդեցայ կամքիդ եւ կարծեցի մոռնալ իմ սիրականը, իմ պարկեշտութեան փոխարէն դու եւ ամուսինդ կիներու աշխարհը բացիք իմ առջեւ, — կը յիշես անշուշտ որ հա այն ատեն հաստիկ պտուղ մը չէի տակաւին — պայմանով որ լքեմ այն միակ կինը, որ կին — հրեշտակի իտէալը կը մարմնացնէր իր անձով, ու զիս վարժեցուցիք կին — կատուններու եւ կին — կովերու ընկերութեան որոնց մէջ գայլերն ալ իրենց տեղն ունին . . . ես հնազանդեցայ ձեր կամքին, եւ հիմա կուգաս քու ձեռքով բացուած ապարէզը փակելու . . . :

Այս ըսելով Համբար անկողնէն իջաւ ու լուսամտին մէջ սկսաւ լուացուիլ :

— Ըսիր թէ նախաճաշը պատրաստ է, շուտով պատառ մը բան, հրամայեց :

— Կը փափաքէի այսօր քեզ հետ միասին ճաշել :

— Երբէք, դու մայր ես, հետեւաբար անվայել է այդ ընկերութիւնը . . . Կը տեսնես որ չեմ քնած, բայց հոգ չէ, ուրիշ տեղ կը լեցնեմ այդ պակասը . . . :

Երէցիկներ հեռացաւ :

Տարփաւոր ասպետի մը վայել շուքով հագուելէ եւ հայլիին

առջեւ վերջին նայուածք մը տալէ ետեւ իր գեղաչէն անձին՝ Համբարձաշի սենեակն անցաւ ուր կ'սպասէր մայրը։ Նա գեղեցիկ էր ժամանակին, եւ այժմ իր դէմքին վրայ քառասուն տարիներու նիշած սպաւման թեթեւ գիծերուն տխուր երեւոյթ մը կուտային արդի վիշտերը, երեւոյթ՝ որով արուեստագէտին վրձինը դիւթական բան մը պիտի աւելցնէր Տիրամօր պատկերին վրայ։

Համբար այս պատկերին առջեւ եթէ ոչ պաշտումի պէտքը՝ զէթ իր տմարդի բերմունքին խայթն զգաց, վասնզի իր մայրն ալ կին մ'էր վեպապէս ու մարդ պարտաւոր է կիները յարգել ամեն պարագայի մէջ, պատշաճութեան օրէնքէն զատ՝ Համբար հետաքրքիր էր արդէն հասկնալու մօր արտասանած ամուսնութիւն բառին բացատրութիւնը, ուստի տարինէրէ յետոյ առաջին անգամի համար ժպտելով մօր երեսին՝ աթոռ մը քչեց ու քաղցր արտաբերութեամբ մը ըսաւ։

— Նստի՛ր, մայրիկ։

— Երէցկինը նոյնպէս տարիներէ յետոյ առաջին անգամ լսելուն Համբարին բերնէն իր հասցէին ուղղուած տիտղոսը՝ զգաց որ զաւակ մը ունի, երկրի բոլոր զաւակներուն ամենէ պատուականը, զոր ինք ստիպուած էր այժմ իր ձեռքով օտրիչ կնոջ մը գերին յանձնել։ Փորձեց ժպտիլ եւ աչերը լեցուեցան բայց վայրկեանական եղաւ իր յոյզը։ Համբարի այս յանկարծական փոփոխութեան պատճառը վերադրեց ամուսնութեան առաջարկին ու նստաւ։

— Ա՛հ, որքա՛ն իրաւունք ունիս մօրդ ընկերութիւնը մերժելու, կը տեսնես որ եթէ ոչ պառաս՝ գոնէ թառամած եմ ու մօր մը չէ վիճակուած իր զաւակին հետ ապրիլ միշտ, Աստուծոյ եւ բնութեան օրէնքը կը պահանջեն որ փոխանակ մօր՝ տարբեր կին մը երաշխաւորէ զաւակին երջանկութիւնը, այնպէս չէ՞ Համբար։

— Եւ այդ տարբեր կնոջ գաղափարն իսկ բաւական է մօր մահը փութացնելու, այնպէս չէ՞, մայրիկ։

— Սխալ հասկցուած դրութեան մը հետեւանքով այդ ամբաստանութեան երեսէն ոչ միայն մայրեր՝ այլ անոնց զաւակներն ալ դժբաղդութեան եւ յետոյ կորուստի կը վիճակուին։

— Բացատրէ՛ տեսնենք։

— Չենք ապրիւր այլ եւս այն դարերու եւ լիւ ու դաշտերու մէջ ուր մարդկան կեանքը իրենց արածած անասուններու կեանքին համընթաց եւ անփոփոխելի բնութիւն մը ունէր, ուր մարդիկ անասուններէն կ'սպասէին իրենց նացը եւ փոխադարձաբար կենդանիներն ալ իրենց աշխատութեան արդիւնքով կ'ապրէին։ այդ կեանքը կը կոչուէր նահապետական, որմէ մերթ կը նախանձինք այն պատգային ուր կեանքի պիտոյքը կը բարդուի ու կը խառնուի մոռնանք զայն երբ բարեբաւտիկ յաջողութեան պտուղները կը վաշելենք։ Այն ժամանակ մանչր կը ծնէր կնոջ մը համար ինչպէս եւ աղջիկը կը ծնէր ամուսինի մը համար նման անասուններուն որ կը ծնին, յետոյ բնութեան առաջին զարթնումին այր ու կին զիրար կը ճանչնային, վասն զի ասոնք օրորոցին մէջ նշանուած էին արդէն։ Իսկ հիմա պայմանները հիմնովին փոխուած են։ զարգացումը, դիտութիւնը, մարդկան արժանապատուութիւնը, մէկ խօսքով՝ քաղաքակրթութիւնը տարին հասուցին ընկերութիւնը այն աստիճանին ուր անասնին շակցութեան պէտքը մեծապէս նուազեցաւ եւ մարդ վերջապէս գտաւ իր կոչումին բարձունքը, ելլելու ճամբան, այդ ճամբան անտարակոյս միայն ծաղիկներով չէ որ զարգարուած է եւ

հարթ, վարդերէն աւելի փուշեր կան հոն, երանի անոր որ գիտէ մայրսոսները կոխտել ու ծաղիկներ քաղելով ընթանալ դէպ ի վեր, դէպ ի լոյս: Քաղաքակրթութեան ընթացքով մարդկութեան նշանաբանն այլ աւելի յստակ ու պայծառ ճառագայթեցաւ նահապետական կեանքի մութ հորիզոնին վրայ, այսինքն բարոյականը հաստատ խարիսխի վրայ հիմնուեցաւ, միւս կողմէ իրաւ է որ անբարոյականութիւնն ալ իր ծաւալն ընդարձակեց ու տեղի տուաւ այնպիսի թշուառութիւններու որոնց նմանը չէր տեսնուած երբ մարդիկ անասուններու ընկերութեամբ կ'ապրէին, սակայն անուրանալի է որ՝ ինչպէս կ'ըսեն ռամկօրէն, թէ ամէն չարիքէն բարիք մը կը ծնի՝ նոյն այդ անբարոյականութիւնը զլիաւոր պատճառը եղաւ յառաջդիմութեան ոյժերը կրկնապատկելու եւ բարոյականին գերիխանութիւնը ապահովելու:

— Ինչպէ՞ս, գոչեց երիտասարդը որուն հետաքրքրութիւնը հետզհետէ կ'աւելնար լսելով իր մօր ճառը ու տեսնելով անոր վրայ մի այնպիսի հանդիսաւորութիւն որ կը պակսէր ուրիշ կիներէ, ինչպէ՞ս կարելի է երեւակայել կամ ենթադրել համերաշխութիւն մը կրկին հակառակութիւններու միջեւ որոնք անհաշտելի են:

— Շատ պարզ է, Համբար, այդ համերաշխութիւնը, կամ ուրիշ լեզուով՝ կրկին հակառակութիւններու յաւիտեական պայքարը ոչ միայն իրերու ներդաշնակութեան կապը կը պնդէ, ոչ միայն ժողովրդական բարքերու՝ սկսելով ընկերային ամենէ աննշան հարգերէն մինչեւ ծայրագոյն խնդիրներու մէջ կայ ու կը շարունակուի, այլ տիեզերական կաղմակերպութեան, եւ եթէ կուզես՝ ստեղծագործութեան առաջին ու զլիաւոր պայմանն է, առանց որու կեանք չկայ:

— Բացատրէ՛, մայրիկ:

— Երկու խօսքով, որպէս զի չձանձրանաս, ըսի թէ պարզ է խնդիրը որովհետեւ ընտելութիւնը տուն կուտայ ինձ բացատրելու համար քեզ այս բոլորը: Ե՛վ աւելի շատ կը փնտռէ ջուրը, մանաւանդ դարձ ցորտ ու վճիռ ջուրը, անշուշտ նա որ ծարաւ է, ե՛վ աւելի կը փափանքի լոյսին, նա որ խաւարին մէջ կը խորխարի, եւ այսպէս ամեն զրկանք իր կարգին, բոլորով մարդ կոչուած է բարոյականով ապրելու՝ բնական է ուրեմն որ պիտի կուտի անբարոյականին դէմ մինչեւ որ յաղթանակը տանի: Նահապետական կեանքի մէջ բարոյականը ոչ կարելի որ գեր մը կրնար ունենալ ու ոչ գործած ու զօրութիւն պաշտօն մը վարել, ինչպէս անասուններու մէջ, հոն բընազգը բաւական է կեանքին, բայց բնազգը չէ որ մարդ էակին գոյութեան պայմանը կը կազմէ, եթէ այդպէս բլլար, թոյլ տուր ինձ ըսել որ քու այժմի կեանքդ իր կատարելութեան հասած պիտի համարուէր, բայց, Համբար, ըսէ՛ ինձ խնդրեմ, դու կրնաս վկայել այս մասին, գոնէ իրցա՞ր մինչեւ հիմա սիրտի գոհացում մը ունենալ այն ընկերութենէն որ քեզ տարաւ մինչեւ հոն ուր անզգայութեան չորջանր կ'սկսի, դու գեա քսան մէկ տարեկան՝ եւ ահա հիւանդ ես դարձեր այնպէս որ հասած կերտնի նման տկար լոյս մը կ'արձակես, ու ես, քու մայրդ, ինչո՞վ կրնամ . . .

Հոս արտասուքն ընդհատեց խօսքը:

— Այն կերպով որով կրցար զաւակդ նետել մոլութեան գիւղին մէջ որպէս զի բարձրագոյն բարոյականը ապականուի, գոչեց Համբար իր երակներուն մէջ հոռացող տկար արիւնը իր գունատ երեսը ներկելով, բայց հանդարտինք ու լրջօրէն դատենք իրերը, կը խոստովանիմ թէ մինչեւ այսօր ես չտեսայ կին մը որ կարենար պար-

զել կեանքն այսքան չըմհայեաց ու պարզ տեսութեան մը մէջ որ-
քան դու, ես կը կարծէի թէ իմ հօր, այդ կեղծաւոր ու մոլեռանդ
հատորին երկրորդ տպագրութիւնն ես դու, մինչդեռ հիմա կը տես-
նեմ որ բաւականէն աւելի զարգացում ունիս, հետեւաբար աւելի
մեղապարտ ես քան տգէտ մայր մը, վասն զի դու պարտաւոր էիր
քու գիտակցութեամբ դաստիարակել զաւակդ եւ դու հակառակը
գործեցիր, որպէս զի եռասիրութիւնդ չվերաւորուի քեզ մօտ պա-
հելով հարս մը որ անշուշտ առաւելութիւններ ունէր եւ յիմար նա-
խանձը քեզ մոռցնել տուաւ ամեն նուիրական պարտաւորութիւնը:

— Դու դեռ աշակերտ եւ հաղիւ տասն վեց տարիներ բոլորած
էիր երբ մագնիսուեցար քենէ փոքր այն թշուառ աղջիկէն որու ա-
նունը բաւեց քու եւ մեր վրայ չա՛ր հրեշտակի զեր կատարելու:

— Մի՛ հայոյներ, մայրիկ:

— Ես պիտի օրհնէի այդ անունը եթէ դու չափահաս ու ծնող-
քէդ անկախ չըջանին հասած ըլլալիւ, բայց ըսի արդէն որ քաղա-
քակիրթ դարի մէջ կ'ապրինք ու կեանքն պայմանը չ'ներբեր որ ան-
փորձ եւ անգործ պատանի մը ամուսնի եւ հօր պարտականութիւն-
ներով ճնշուի. այս բոլորը ժամանակին քեզ պարզեցի, բայց ան-
դրանիկ սէրը չափազանցօրէն վառած էր քու անարատ արեւնը.
թերեւս կազմութեան խնդիր մը անողոքելի հանգամանքով կը տու-
կար քու մէջ ամենէ լուրջ խորհրդածութեան ու բացարձակ ճշ-
մարտութեան դէմ, սակայն սիրոյ յիմարութիւնը հեշտիւ կը բուժ-
ուի երբ սիրողը թաւրէ՛ դեռ, այս բնական օրէնքին հաւատքով ես
կարծեցի գոհացում տալ քու խօլ երազներուն քեզ մղելով այն ի-
րական աշխարհին ուր առաջին սիրոյ պատրանքը մոռացման կը
դատապարտուի:

— Իսկ հիմա, ըսէ դուն ալ քու կարգին թէ ես ինչո՞վ կրնամ
ընտանիք կազմել, ոչ զիրք ունիմ, ոչ գործ, հետեւապէս ոչ ալ ա-
պագայի յոյս, եթէ տասն վեցէն մինչեւ քսան մէկ անցած հինգ
տարիները կը կարծես թէ կարեւորութիւն մը ունին՝ անիկա ծի-
ծաղելի պիտի թուէր ամեն հաշուազէտ մարդերու համար, վերջա-
պէս ինչո՞վ կրնամ երաշխաւորել իմ, կնոջս ու զաւակներուս
կեանքը, այս կենսական խնդիրն անշուշտ չ'էր կարելի ինձ համար
կշռել ու հափել իմ պատանութեան մէջ որ՝ ինչպէս ըսիր, իմ
առաջին սիրոյ շրջանը եղաւ, իսկ հիմա ես հիւսնող մը, հասած կե-
րոն մը՝ ի՞նչ պայմաններու տակ կ'ուզէիր որ ընտանիք մը կարե-
նամ պահել:

— Ի՞նչ վիճակին գիտակցութիւնը արդէն կ'երաշխաւորէ փա-
փարուած կեանքը:

— Աւելի պարզ, մայրիկ, աւելի պարզ:

— Նա որ ինքնաճանաչութիւն ունի, այնպիսին միայն կարող է
ապրելու իրաւունքը սեպհականել, ըսի արդէն որ մոլութիւնը բա-
րոյականի խառտատման անուղղակի բայց մեծագոյն զօրավիզն է,
քանի որ կ'զգաս պէտքը՝ անշուշտ պիտի փութաս զայն գոհացնե-
լու միջոցներ գտնել շնորհիւ աշխատութեան, մանաւանդ որ ծնողքդ
դեռ ողջ են եւ կը լուսամ թէ քու երջանկութեան երեսէն տարիներ
ապրին, յետոյ ի՞նչ գիտես, օր մ'ալ թերեւս հօրդ արժանաւոր յա-
ջորդը կրնաս հռչակուիլ . . .

— Ի՞նչ, կուզես որ քահանայ՝ ձեռնադրուիմ:

— Զաչր լմնցած էր արդէն, Համբար սեղանէն հեռացաւ եւ սկսաւ
պտոյտներ ընել:

— Ինչո՞ւ չէ՛, պատասխանեց մայրը խպտելով, քաղաքին մէջ ուրիշ ո՞վ կայ հօրդ։ Իման փառաւոր դիրքի տէր եւ ազդեցիկ անձ։ Կառնութիւն մը սկսելով ջոջերէն մինչեւ յետին աղքատը կը խռնարհին անոր առջեւ։

— Ա՛հ, մայրիկ, կարծեմ խելքիդ եկած է, ե՞ս քահանայ, ե՞ս ձեռք բռնում ու ժողովուրդին հազար տրտունջով տուած ողորմութեամբն ապրիմ . . . :

— Եւ սակայն՝ նոյն այդ ողորմութեան շնորհիւ է այսօրուան հպարտութիւնդ . . . :

— Ո՛չ, ես կը թուիմ այնպէս հաւատալ, բայց դու քաւական հարուստ ես, քու ժառանգութեան տոկոսը միայն բաւական է իմ հպարտութիւնը երաշխաւորելու։

— Կը կարծե՞ս։

— Անտարակոյս, վասն զի եթէ ամուսնիդ կամքին մնար՝ նա հինգ տարի առաջ զիս Փրկիչ կը խրկէր։

— Քանի որ կատակ մը չէ՛ կարծիքդ, ինչ որ իմ մասին կ'ենթադրես նոյնը պիտի կրկնեմ ես ալ քեզ համար, քու խելքիդ է եկած, զիտե՞ս որ կը նեղուինք մինչեւ իսկ մեր առօրեայ պէտքերուն հանդէպ։

— Ուրեմն ինչո՞վ պիտի ապահովէք իմ ընտանիքը։

— Աստուծոյ ողորմութեամբը։

— Բայց մինչեւ այսօր ոչինչ ծախեցիք գոհարներէդ։

— Չ'ծախեցի, որովհետեւ չ'էի կրնար զեղծել զրաւի նուիրականութիւնը։

— Ի՞նչ գրաւ։

— Այն գոհարները իմա չե՛ն։

— Հապա՞։

— Իբրեւ իմ հարսին սեպհականութիւնը կը պահեմ զանոնք։

Համբար կեցաւ ու զարմանքով մը գոչեց։

— Իրա՞ւ, մայրիկ։

— Փորձէ՛, նշան տուր այսօր, ամուսնացի՛ր վաղը ու տեսնես կինդ գոհարներու չ'ողբով չ'քուած դիցունհի . . . :

— Ո՞վ պիտի ըլլայ այդ դիցունհին, ո՞վ է հարսնցուդ։

— Ով որ կուզես դու, Համբար, խոստացի՛ր ուրեմն։

— Պայմանով։

— Ըսէ՛։

— Դու եւ հայրս անձամբ պիտի գնաք ապագայ կնոջս ձեռքը խնդրելու։

— Լա՛ւ, անո՞ւնը։

— Ո՛չ հիմա, վաղը հարցուր։

Նոյն միջոցին սենեակին դուռ բացուեցաւ եւ սպասուհին տոմսակ մը յանձնեց Համբարի։

Երիտասարդը հետեւեալ ֆրանսերէն պարունակութիւնը կարդաց անոր մէջ որով թարգմանութիւնը կ'արձանագրեմ։

Ազնիւ պարոն,

Ո՛հ զժուարեթիւններէ յետոյ վերջապէս յաջողեցայ զեղանին օրիորդ Իսման համոզել . . . այս կէսօրին միատեղ պիտի ճաշենք փութացէ՛ք առիթն՝ օգուտ քաղելու։

Տիկին Մ․

Խոշոր վիճակահանութեան մը յաջող ելքին տպաւորութիւնն ունեցաւ տոմսակը երիտասարդին վրայ, ոչ ուրախութեամբ դալկա-

հար գոչեց:

— Մայրիկ, հինգ ոսկրի պէտք ունիմ, շուտով . . . :

Երկու պայմաններով միայն կրնամ տալ . . . :

Պատասխանեց երէցկիներ Համբարին երկու ձեռքերը բռնելով եւ իր ժպտալիւր աչքերը անոր նուազուն բիւրեւուն յարեւով որ այս բոլորին տարօրինակ խանդով մը կը փայլէին:

— Կ'ընդունիմ պայմաններդ, գոչեց երիտասարդը հեւալով:

— Թէ այս վերջինը պիտի ըլլայ . . . :

— Լա՛ւ, կր խոստանամ, երկրորդը, ո՞վ պիտի ըլլայ հարստ:

— Նախ գրամը եւ ըսեմ:

Երէցկիներ քսակ մը տուաւ եւ այս անգամ իր երկու թեւերով Համբարին պոռխը բոլորեց եւ ըսաւ:

— Թոյլ տուր ինձ, սրդեակս, քեզ համբուրել:

Եւ մայր ու զաւակ զրկուեցին:

— Հսէ՛ ինձ այժմ դիցու հիիդ անունը:

— Օրիորդ Վերգինի . . . մրմնջեց Համբար որ արդէն դրան մօտ ուստած էր:

— Ա՛հ, դարձեա՞լ այդ աղջիկը . . . :

— Նոյն ինք . . . :

Շարունակելի

Կ. ՍՏԺԱՆԵՐ

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍԱԳԻՏԻ ՄԷ ՇՈՒՐՁԷ

Վերջերս, Բերա, Իւնիօն Ֆրանսէզի սրահին մէջ, Տիար Ա. Մարըլեանի կողմէ տրուած նուագահանդէսը առիթ եղաւ կարգ մը թեր ու դէմ քննադատութիւններու եւ կարծիք տարբերութիւններու՝ ի մասին հայ արուեստագէտին անձնական տաղանդին, ինչպէս իր դեռատի երկսեռ աշակերտներուն կարողութեան:

Նպատակս՝ իմ կողմէս դատաստան մը ընել, վճիռ մը արձակել յաւակնիլ չէ՝ ո՛չ ալ փորձուիլ մասնագիտական յօգուածի մը մէջ վերլուծել այդ նուագահանդէսը կազմակերպող եւ անոր մասնակցող արուեստագէտներու եւ ամաթէօններու՝ եթէ կ'ուզէք տաղանդն ու արժանիքը, — քանի որ բախտը չունեցայ այդ նուագահանդէսին ներկայ ըլլալու, ու յետոյ, երաժշտական քննադատ մ'ալ չեմ — այլ պա՛րզօրէն, անկի՛ղծօրէն, քանի մը խորհրդածութիւններ ընել այդ քննադատութեանց ոգիին կամ շարժառիթներուն նկատմամբ, — սոյց աղբիւրէ առնուած լուրերուն վրայ յենլով, առանց ոեւէ պատասխանատուութեան սակայն:

Եթէ «հարկը օրէնքը կը լուծէ», Տիար Մարըլեան ալ նուագահանդէս կուտայ, եւ պէ՛տք է որ տայ Ասոր մէջ զարմանալու ի՞նչ կրայ Մնաց որ, ո՞վ ըսաւ թէ անպատճառ հանրամասնօթ դէմքերու, չափահաս տարիքի տէր արուեստագէտներու, ամաթէօններու մի-

այն անկ է ֆոնսեռ տալ, կամ անոր մասնակցիլ, Ո՞վ պիտի ընդու-
նէր այս միամիտ հաւատքին ծառայելու ծիծաղելիութիւնը:

Ֆլորիցէնները, Վայսպէրկէրները եւ չմոռնանք:

Եւ սակայն, որպէսզի արդարանա՛ր միջազգայն բազմութեան
մ'առջեւ երեւալով՝ երաժշտական տաղտեղ մը, արժանիք մը, ա-
ռաւելութիւններ մը գնահատել տալու հանգամանքը, պէտք էր որ
այդ պարադայն անոնք իրապէս թոյնած բնութեամբ ներկայա-
նային — ինչ որ զբաղեցուցած ըլլալ կը թուի. եւ իրաւա՛մբ, Մա-
սիսի յարգելի խմբագրին միտքն ու կշռադատ հայեացքը:

Մասիսի քրոնիկին (թիւ 15) ընթերցումէն անհանգիստ եղողներ
զանուեցան. եւ Բերաքի մը Պ. Պ. Ա. ելաւ պատասխանել անոր
Մանգրումեի մէջ: Բայց խնդիրը այս կերպով չէր կրնար լուծուիլ:
Տիար Ե. Արմէն իր անկախ կարծիքը յայտնեց. Պ. Ա. (°) հակառակը
պնդեց. բայց խնդիրը չլուծուեցաւ:

Քննե՛ք զայն, ու, որչափ կարելի է, ցոյց տանք այն պատճառ-
ները որոնք ծնունդ տուին Մանգրումեի մէջ հրատարակուած հատ-
ուածներուն եւ զանազան տարածայնութեանց:

Bal Surpriseի գիշերն էր: Եւ այդ պարահանդէսին ներկայ էին
նաեւ բացի Մասիսի եւ Մանգրումեի անօրէններէն ու մէկ երկու
խմբագիրներէ, Տիարը Յ. Սինանեան, Ս. Բաբէլեան, եւ Դադարի
մը պահուն, խօսակցութիւնը Մարլեան նուագահանդէսին վրայ
դառնալով (նոյն օրն իսկ տեղի ունեցած) Մանգրումեի անօրէնը իր
զոհունակութիւնը յայտնած էր. Բաբելեան անոր դիտել տուած է
ըսելով. «Դուք ի՞նչ կը հասկնաք զօնսեռն: Անդին, Սինանեան
աւելի խղճամիտ՝ Մարլեանի կեցո ածքը, ճպտոնի բռնուածքը, եր-
թեւեկը, չարժուծեւերը եւ քննադատած է, աւելցնելով որ «չա-
տեր մեկնած են դժուո՛ր նուագահանդէսէն»:

Կը հետեւի թէ՛ նուագահանդէսին՝ succès մը կամ fiasco մը ըլ-
լալուն դատաստանը, վճիռը պէ՛տք է — Սքաւպուլի քննադատէն
եւ Մասիսի խմբագրէն վերջը — մա՛նաւանդ Սինանեանէն սպա-
սել, քանի որ պէտք եղած մասնագիտութիւնն ալ չի պակսիր. իրեն
այս առթիւ, եւ իրերուն ոյժով, հրապարակաւ բացատրութիւններ
տալու հարկին տակ կը գտնուի:

Կ'ընդունիմ որ այս յայտնութիւններով՝ գուցէ փափուկ, դժ-
ուարին գեր մը ստանձնած ըլլամ, բայց դիւրազգածութիւններ ա-
կամայ վիրաւ օրելու, կամ փափկանկատութիւններ, խղճահարու-
թիւններ թերեւս վրդովելու ապերախտ զբաղում մը չի հաւասա-
րիր անչուշա՛, արմանապատուութիւն մը փրկուած տեսնելու հա-
ճոյքին:

Տիար Մարլեանի տաղանդը, իր վիճելի բնութեամբ, կասկածի
վասնդի տակ է: Չայն փրկելու պէտք կայ: Սուր յատկատեսու-
թեան կամ բարեմիտ շարժուծեւերու ի՞նչ հարկ՝ այս կէտը ըմբռ-

նելու՝ եւ ըստ այնմ շարժելու համար՝ թէ պիտի վերահաստատուի իր համբաւը — որուն անկեղծօրէն կը բաղձանք — ատիկայ հաճոյք պիտի պատճառէ. — այլապէս՝ աւելի՛ գէշ իրեն համար:

Անկեղծ, անկողմնակալ, անաչառ քննադատութիւններ միշտ իրենց օգուտը ունին եւ պէ՛տք է ունենան անոնց ենթարկուողին համար՝ նոյն իսկ, եւ այս պայմանով՝ արուեստապէս մը իր նմանին մէջ գործը քննադատած ատեն վախը չունի թէ անազնիւ բան մը կատարած կ'ըլլայ:

Ու գո'նէ տեղի չի մնար որ իրենց յարաբերութիւններուն միջեւ անհրաժեշտ եղող բարոյական ըղձալի համեմալսութիւնը ո'րքան ալ քիչ համապատասխանէ կամ հաշտուի իրենց նիւթական շահերուն հետ — սպասնացուի, վտանգուի՝ «արհեստակցական» եւ այլ ճղճիմ ու անձուկ նկատումներու մղձաւանջէն:

Որովհետեւ շատ տխուր պիտի ըլլար մտածելը թէ այդ տեսակ նկատումներ կրնան տեղ ունենալ տաղանդ մը, արժանիք մը գնահատելու գործին մէջ:

Մօքիճ Վարիեի հեղինակին հետ անհամբեր հետաքրքրութեամբ կ'սպասենք ուրիշմ Տիար Սինանեանի գրաւոր քննադատութեան: Մաւիսի խմբագրապետը իր տպաւորութիւնները յայտնեց — ու կը հաւատամ թէ անկեղծօրէն: Ուրիշներ իրենց գիտցածն ու չգիտցածը ըսին: Իմ դերս՝ որ կը կայանար խնդիրը իր իսկութեամբ ցոյց տալով ըստ այնմ՝ անոր լուծումը փնտռելուն մէջ՝ պարզուեցաւ կարծեմ. Օ'ն ուրիշմ Տիար Սինանեան, կարգը ձերն է:

Մ. ՈՒՆՈՒՐԵԱՆ

ԱՆՑԵԱԼ ՏԱՐԻԷՆ *

Ուսումնական վիճակ. Այս զոյգ բառով արձանագրել կուզենք այն ջանքերը, որ կը կատարուին օտարներէն ու մերիններէն ալ (*), որպէս զի իւրաքանչիւրը իր յատուկ կալուածին մէջ իր ուղած կրթութեան տեսակը մշակէր. Հոս ալ պէ՛տք էր արդեօք կանդառնել վարկեան մը բռնելու թէ օտար միսիոնարութիւնը այսօր քան երբէք շատ իրաւ է որ կրթական գեանին վրայ երեւցողցած մեր խեղճ խարխափումներէն օգտուելու իմաստութիւնով, ինք է միշտ, որ տէր կը մնայ մեր արուի ու էգի կրթութեան գործին: Ինչպէս կըսէինք միսիոնարներ՝ իրենք կը լեցնեն հրապարակը, իրենք կարձկեն ճօկանը, իրենք կը թմբկահարեն, իրենք կը խաղան ու խաղցնեն մեր անպիս փոքրերը, որ վաղը մեր հասարակային գործերը վարող մեր մեծերը պիտի ըլլան: Իրենցն է երնէկը:

Դրամ ունին, շատ գրամ ունին միսիոնարները, գրամը չէ միայն:

* Տե՛ս Թիւ 11, էջ 275:

խոստովանէինք վերջապէս թէ՛ մարդիկը խելք ալ ունին, դեռ բո-
լորը ըսելու համար խիղճ, խղճմտութիւն ալ ունին, իրար զիրար
կը հասկնան, իրարու մէջ նպատակ հետապնդող գործունէութեան
լուին համերաշխութիւնը կը պահեն Այսչափ տարիներ, դեռ երբէք
լուած չեղաւ որ երկու երեք միսիոնար միեւնոյն տեղին վրայ, ո-
րոնք նոյն ատեն իրենց զպրոցներուն մէջը ու դուրսն ալ ձայն ու
ձեռք ունին, որ մը, գոնէ օր մը, այդ ձայնով այդ ձեռքով անգամ
մըն ալ փորձէին իրար զիրար անպատուել, կամ մէկը միւսին հեղի-
նակութիւնը չեղոքացնելու խայտառակ գաւաղութիւններ սար-
քել: Թէ անոնց այն գործունի ու համախոհիկ ջանքերն «ի վնաս
մեր հն» պիտի ըսէր Արէտ, յաւէտ մեր ինքնութեան վրայ է որ նեյ
կընեն, ասոր չի կասկածէինք բնաւ, բայց մենք ալ ճշմարիտ է որ
իբր զիականացած միեւնոյնութիւն մը, ցաւը չէինք զգար մեզ հափա-
փող բերաններու հպու մին:

Դեռ կըսենք, աս երեւոյթն ալ չէր մեզ հետաքրքրող կարեւորը:
Սա պարագային չեմ գիտեր ինչպէս միտքս կուգայ թէ՛ այն ինչ
կողմը մեզի ալ կար կարեւոր հաստատութիւն մը, որ գիտէիք թէ՛
չատ դրամ ունէր, շատ ապահով կռուանի մը վրայ հաստատած իր
գոյութիւնը, անոր տեսուչ-վարժապետներն ալ եւ թոպական կրթու-
թիւնով պատկաւորուած էին, ու կարճ ըսելու համար, իրենց բըռ-
նած տեղին վրայ հայ կրթութեան մը միսիոնարները պիտի ըլլային,
երեք հոգի, շատ ալ չէին, բայց ի՞նչ, մնա՞ց մէկը, որ չի լսէր թէ՛
այդ մեր պապա միսիոնարները զպրոցական տարին ի՞նչպէս կը փա-
կէին, զպրոց մը ի՞նչպէս կուգէին փակել ետեւին, որ դեռ ատեն
մըն ալ բաց պահել կամ երեւոյթը փրկելու համար իրենց կուշտին
Ջաքարեան մը կըլլար խրկուածը, ու նորէն, տէր Աստուած, Ջա-
քարեան էֆէնտի ալ որպէս յաւելուած տեսուչ կամ ուսուցիչ, ի՞նչ
կսպասէիք որ խրկէր այս կողմերը առջի օրուան գայթակղութիւն-
ները հիմա բոլորովին յուսահատ գայրութի մը փոխելու համար:

Մէկ-երկու ամիս առաջ դասարան մը ամբողջ՝ ըմբոստ շարժում-
ներու մէջ կանոնադանց չը գտնուի, Տեսուչ-վարժապետը անկարգ-
ները տեղին վրայ ուղղութեան բերելէ յուսահատ՝ կստիպուի մին-
չեւ հոս անոնց ծնողներուն բարեխրատ միջամտութիւնը խնդրել,
եթէ ոչ՝ երկու նամակներն ալ միեւնոյն իմաստով վերջակրտուած.
«ձեր տղաքը ձեզի պիտի խրկենք վերջապէս»:

Երկու հայրերն ալ պատուաւոր մարդիկ, երբ ան ընդունած
գրութիւններն անգամ մըն ալ կարդալ ծալելէ յետոյ յուսախաբ
դողդղացող մատներով՝ իրենց զրապանակներուն փաթը կը խփէին,
աչքովս տեսայ, «ի՞նչ ընենք աղբար, դուն ի՞նչ խորհուրդ կու-
տաս, կըսէր մէկը միւսին, վերահաս եղանակը ձեռն ալ չըլլար
ո՛ր հոգ էր, ես իմ ա՛լ անկարելի է որ հոն պահեմ, փորձանք բա-
ցինք զլմնուս, առաջները ինչ կըլլար լսածնիս, հիմա ալ ի՞նչ է

նորէն որ ականջ կը բզբառէ»։ Երկուքն ալ նոյն պահուն որոշեցին զրեւ իրենց զաւակներուն, որ դպրոցին կանոններուն համակերպելու խոհեմութիւնով, սպասեն, մինչեւ որ ամառի արձակուրդը գտնեն։

Թէ գալիք ամառը ի՞նչ պիտի համաձայնէին ընել քա վշտացած հայրերը, ասի իրենց զիտնալիք բանն է. մենք միայն երբ անոնցմէ կը բաժնուէինք, այնպէս մը մտածել փորձուեցանք թէ՛ զուցէ հիմա ալ, ուր Զաքարեան էֆ.ի պէս կարող անձնաւորութեան մը օգտակար ազդեցութեանը ենթարկուած պիտի ըլլար դպրոցը, անոր ան հին տեսուչները սակայն, որպէս զի դարձեալ դափն ու թմբուկը իրենք զարնէին զի հեծուկս կամ ի ստորնացու մն զուրսէ եկողին»։ հրաժարած չըլլային իրենց թաքնաժողովներէն այս անգամ ալ անբողջ դասաւարտի մը մեջ, աշակերտներու հետեւ կեցած խաղաղով աչքկապու կի խաղերնին։

Այսպէս թէ այլապէս, տար Աստուած որ սոսկ չնչին միջադէպ մը հետապնդած ըլլալու այսպիսովը հեղուէինք, մեղի համար Սանասարեան դպրոցին ան ծանօթ երրորդութեան մօտիկ անցեալի մը մէջ լսողեցածներն ալ բաւական չէ՞ին որ զիրենք բաղդատութեան մը քաշէինք միսիոնարներուն հետ, որ հոս ունէինք, միսիոնարներ, որ թիւով երեքէ աւելի ալ ըլլալով, մէկ հողիի պէս կը վարեն դպրոցնին, մէկ կամքով կը հետապնդեն ինչ որ միտքերնին զրած են, զէթ կըսենք խիղճով մը կը գործեն։

Երդում ձեզի որ այդ պարոնները, երբ որ մը իրենք ալ իրենց կարգին այդ դպրոցը իտարբերդ փոխադրուելու արգելքները կըստեղծէին, ան էր իրենց մեծագոյն սարսափը, որ այստեղ եւրոպացի ու ամերիկեան դպրոցաւար ու մերտն աւջեւ իրենց իսկ աչքերով պիտի տեսնէին իրենց տկարութիւնն ու մերկանգամ ձախաւելութիւնները, գոնէ պիտի հասկնային թէ խիղճ չունին։

Ազգ. Պատրիարքարանն ալ ի՞նչ անհնարութիւններ ունէր արդեօք կամ օտիպուեցաւ ունենալ յետոյ, որ՝ մօտէն հեռուէն իտարբերով այնքան մանրամաղ քննութեան ենթարկելէ վերջ իր ամենայնամար գետին մը յիշուած հաստատութեան համար, բանը նորէն անուշ տեղը կապելու համակերպութիւնով բաւականանար։

Հոս անխուսափելի մրցումին խթանը կայ, հոս խիղճի մտրակը պիտի ըլլար, հոս կըսէինք, ուրիշներէ զբաւուած կրթական լայն դաշտը կար, որ միայն Սանասարեան մը պիտի կրնար վերստանալ փորձել իր գօտեպնդուած միջամտութիւնովը։ Ինչո՞ւ կարեւորութիւն տրուեցաւ վարժապետներու՝ ասոնց մէջէն մանաւանդ իտարբերող Սողիկեանի մը չկամողի քիթ փինչերուն, որուն համար հոս կը լսէինք թէ՛ առաջինն ինք է եղեր որ զող կեւլէ ծննդավայրին յիշումովը, մարդ ա՛յսչափ ալ ապերախտ կը գտնուի իր ծնած տեղին հանդէպ, ուր ինք որ մը անկէ այնքան ձրի բարիքներ վայելելէ հտքն էր որ տիրացաւ վերջապէս այժմու իր յաւիտենական մե-

նաչնորհին:

Ու ալ ուրիշ ի՞նչ երկրորդ մը, որ վարժարանին Պոլիսի՝ յարգածեծար Խնամակալութիւնը վարանոտ կամ վերապահոտ հայեացքէ մը չզատուիլ ստիպելով, զինք ետ կեցուցած ըլլար վարժարանը հոս տեղափոխելու որոշումէն:

Նախ ի՞նչն էր որ կարելի չէր փոխադրել, կամ կըսէին, ճամբուն երկայնքին կոտրել թափթփելու վտա զը կուսենար, հապա ի՛նչպէս գերման, ամերիկեան ու ֆրանսական դպրոցներու հովանաւորողները այնքան հեռաւոր ծայրերէ՝ իրենց բաները կը բերեն՝ կամբողջացնեն ու բան մըն ալ ճամբուն մէջ չի մնար: Մանրացոյցի մը slideին ու cover-glassին հետ վերջին նորութիւնով աստեղագիտական հագին գործիք մը՝ Telescope ըսուածն ալ անբեկ, անվնաս կամացուկ մը հոս իր դարակին մէջ կը տեղաւորուի: Աստուածնիդ կը սիրէիք եթէ՝ զուգ ուրիշ պատճառ, ուրիշ արդարացում կամ անբացատրելի ուրիշ արդե քնեք մը ըսէիք: Բայց թէ՛ մենք ալ երկար խօսքի այս ձեւն ընտրելով ներքին մօր կապած զայրութ մը կամ՝ կուզէիք, փոքրաւ ունեցող շաղակրատ մը կը մատնուինք, բայց ինչ որ ալ ըսէիք, մենք բացայայտ ճշմարտութեամբ մը մեր անպայման անկեղծութեան, ու հաւատացէք քիչ մըն ալ մերամտի նախանձախնդրութեան անձնատուր՝ զեռ ան ալ պիտի ըսէինք թէ՝ Սանասարեանի Պատ. Խնամակալութիւն տարին անգամ մը համանուն հաստատութեան հոս կամ այլուր տեղափոխելու քիչ շատ ալ տենդագին՝ բայց իսկապէս անիրանալի որոշումներով, ի՛նչ իմաստուն վարչագիտութեան կամ խիղճի ձայնի մըն է որ կը հետեւի: Վարժարանը իր միշտ քննադատուած ամլութենէն ազատելու հոգը կը դնէր այն որոշումներուն յատակը թէ՛ գաւառ մը՝ ըլլայ Խարբերդ կամ Բաբերդ, անոր ներկայութիւնովը, օտար գործիչներու ազդեցութիւնէն փրկելու նպատակը կար: Ասոնց ո՞րն էր առաջինը, որը վերջինը, կամ իրա՞ւ է որ երկու պարագան ալ մէկտեղ կը հետապնդուէր:

Իրերու ընթացքը սակայն, չէ՞ որ անկեղծ պիտի ըսէինք, մեզ ու հարկաւ շատեր ալ ան համոզումին մէջ կը ճնշէ յուսահատեցնելու աստիճան թէ՛ այն վարժարանին իրապէս պէտք ունեցող դաւառի մը շահը չէ եղեր նկատի առնուածը - զի Խարբերդցին քսան ու աւելի տարիներէ ի վեր անոր հետ նշանուելու «խօսք կապն»⁽¹⁾ ալ տուած ըլլալով՝ դեռ հերու իսկ հարսնիքին թմբուկը այնքան մօտէն լսուելու վիճակի մը մէջ, նոյն յուսահատութիւնով վերջացան ձայները: Տեղափոխելու այն խօսքերուն միակ շարժառիթը ապահովաբար ան ըլլալը կը կարծես, որ այդ կերպով վարժարանը

(1) Սիւրսիւրիի վանքին հողերուն կիցը յատկապէս այս վարժարանին շինուածեան համար ընդարձակ գետին մը ցնուեցաւ մէկ երկու հարիւր ոսկի արծողութիւնով:

իրենց պորտերուն վրայ գրող շահագործողներուն մէջ փէշ ժողովելու վախ մը ստեղծուի, որուն այս անգամ ալ այլապէս բաւարար հանգամանք մը տալու համար, նոր տեսուչի մը առաքումին գիւտը յղացուեցաւ: Այդ տեսուչը՝ Զաքարեան էֆէնտի՝ պրօկուրօր մը է՝, եթէ ուրիշ անուն մը չէիք գիտեր:

Բայց հիմա զարմանալի ժամանակներ, այդ կերպ այսպէս փաթեթ-թխիներով, ճագարը ուր մտեր ու կ'ուերէ, հեշտ չէ վախցնելը: Ու՛նոյն տառն ահա ինչպէս մարդ իր չուղելովը անգամ մըն ալ կը յանդի այն մտածումին թէ՛ Սանտաբեան վարժարան նոր կարգադրութիւններու շնորհիւ դեռ ի հարկէ անպայման ժամանակ մըն ալ պիտի մնայ հոն ու քաշքռտուի իր զեղեւումներուն մէջ, իր ունակտ ու շտալ վատնումներուն մէջ:

Հէ՛ք բարեբար, հիւանդի անկողինն մէջ կըսեն, երբ վերջին ճգնաժամի տագնապներով սոսկալի անխուսափելիին հետ կողորի, կըսէ եղեր իր քովիննիրուն թէ՛ «Գերեզմանաքարիս ծանրութիւնը չի մտածեցներ զիս այնքան, քան որքան սիրական դպրոցիս, որ իմ զաւակս էր միակ, անստոյգ վիճակը կը խռովէ հոգիս»:

(Վերջը յաջորդիւ)

ՔԼԱՍԻՆՑԻՆ

ՊՈԼՍՈՅ ԿԵԱՆՔԸ

Կ. Պոլիս, 5 Մարտ

Վարչական չըջանակին մէջ օրուան խնդիրն է Եփեղուէի Հիւանդանոցին հոգաբարձուներուն հրաժարման զրոյցը, որ հազիւ թէ

Մամուլին մէջ արձագանդ գտած, իսկոյն

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԵՐՋԱՆԱԿԻ կէս- պաշտօնապէս հերքուեցաւ եւ անմիա-

Մէջ րապէս ետքը գովեստներ չոռայլուեցան հո-

գաբարձուներուն հասցէին, իբր թէ գոհա-

ցում մը տալու համար անոնց: Չենք հասկնար թէ ինչո՛ւ մեր վարչական չըջանակներուն մէջ ընդհանրապէս տկարութիւն մը կը տեսնուի բարեսիրական կամ կրթական հաստատութիւններու վարիչներու փոփոխութեանը մասին: Ստոյգ է որ Հիւանդանոցի Հոգաբարձուները աշխատեցան օգտակար ըլլալու, բայց ասիկա իրաւունք կուտա՞յ իրենց որ 10 տարի մնան այդ պաշտօնին մէջ: Խնդիրը միմիայն Հիւանդանոցի Հոգաբարձուներուն վրայ չէ: Կեղրութիւնը, Թաղական Խորհրդականութիւնը եւ ուրիշ շարք մը կրթական ու բարեսիրական հաստատութիւններու վարչութիւնը՝ մենակ չնորհներ եղած են կարգ մը անձերու ձեռք, որոնք տարիներէ ի վեր

պաշտօն կը վարեն առանց յափրանալու եւ առանց թողելու որ ուրիշ ո'չ նուազ կրթասէլը եւ բարեսէ: անձնաւորութիւններ իրենց ձենսն ընեն վարչական շրջանակի մէջ, վարչական հմտութիւն եւ ձեռնհասութիւն ստանալու համար: Այս տեսակէտով է անշուշտ որ նոյն իսկ Հիւանդ, Հոգաբարձութիւնը փափաքող է իր հրաժարակա- նին ընդունուելուն, եւ կը կարծենք որ Կեդր. վարչութիւնը Հիւանդանոցի եւ մանաւանդ Ս. Յակոբայ որբանոցին բարեօք մատակա- րարութեան մասին իր հոգածութեան ապացոյցը տուած պիտի ըլ- լայ, պաշտօնի հրաւիրելով ուրիշ ո'չ նուազ ձեռնհաս անձնաւորու- թիւններ, որոնք նոր եռանդով եւ թարմ ոյժերով պիտի վրնան աւելի օգտակար ըլլալ:

Անշուշտ կարելի չէ ուրանալ որ ներկայ վարիչները իրենց անձ- նական ազդեցութեամբ կարեւոր ծառայութիւններ մատուցին Հի-ւանդանոցի ընդարձակման տեսակէտով, բայց մինչ հիւանդները ձերբըջ ջլախտաւորնելը մասնաւոր հոգածութեան առարկայ եղան, անդին խնամքի ու կարեկցութեան ամենէն աւելի կարօտ իւր ամե- նէն աւելի արժանի պատասպաններ երեսի վրայ թողուեցան: Ս. Յակոբի Որբանոցը թէ' իր չէնքով եւ թէ իր ներքին կազմակեր- պութեամբ արգահատելի վիճակ մը ունի, որ արդի Հոգաբարձու- թեան պաշտօնավարութեան միակ քննադատելի կէտը պիտի մնայ:

Անոնք որ այցելած են Խաղիւղի Գալֆայեան Որբանոցը եւ մօ- տէն դիտած ու քննած են անոր ներքին օրինակելի կարգապահու- թիւնը, ա'լ աւելի ցաւ կ'զգան անշուշտ Ս. Յակոբի որբանոցին խեղճութիւնը տեսնելով, որ տխուր եւ սրտայոյզ հակադրութիւն մը կը կազմէ Հիւանդանոցին յաւելեալ չքեղ մասերուն եւ անոնց պերճ կահաւորութիւն հետ Որբանոցին խնամակալները, որքան ալ խղճամիտ եւ հոգածու, չեն կրցած Հիւանդանոցի Հոգաբարձու- թեան ընդունել տալ իրենց առաջարկութիւնները նոյն Որբանոցի բարեկաւութեանը համար: Ինչեւ որ վերջապէս ստիպուեցան հր- րաժարել: Զարմանալի է որ կարգ մը հրապարակագիրներ շարունակ մետալին փայլուն կողմը կը մատնանչեն հասարակութեան, որ իր- բեւ նուիրատու եւ հետեւապէս համարադու իրաւունք ունի Հի-ւանդանոցի շրջանակին մէջ իրաց ճշգրիտ վիճակին տեղեկանալու:

Ս. Յակոբի Որբանոցի մէջ պատասպարուած աղեկները, իրենց ու- ղորմելի վիճակով, ամենէն աւելի արժանի են համայնքին կարեկ- ցութեան, որ սակայն հրէք չի գլացուիր, միայն թէ քիչ մը կըր- թասիրական զգացում ըլլալու է այդ հաստատութեան վարիչնե- րուն յով: Ահա ասիկա է որ կը պակսի եւ Կեդր. վարչութիւնը օգ- տակար անօրէնութիւն մը ըրած կ'ըլլայ եթէ իր մասնաւոր հո- գածութեանը առարկայ ընէ Ս. Յակոբի անդօր հովանիին տակ դող- գողացող իւր ուսման ու անունդի կարօտը քաշող ազադուն տղաքը: Գրական հրապարակի վրայ այս քանի մը շարաթնեւրուն մէջ

ողեւորութիւնը կը պակսի մինչեւ որ Մուշեղ Եպիսկ. աւարտէ իր պատասխանադիրները, որոնք իրենց խիզախ ԳՐԱԿԱՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿԻ ոճովը սահմանուած են լրագրական վիճաբանութիւնները հրահրելու: Բայց այս պատասխանադիրները պատրաստելէ աւելի կարեւոր զբաղումներ ունի այժմ Առանայի Առաջնորդը, իր հաշիւը կարգադրելու համար կրօն. ժողովին հետ, որուն պատուական անդամները անձկանքով կ'սպասեն Կիլիկիոյ Ս. Կաթողիկոսին տնօրինութեան: Մուշեղ Եպիսկ. անվիհեր նկարագիրը ճանչցողներ բնաւ տարակոյս չունին որ ճարտար դարձուածք մը տալով այս կրօնական գործին մաս խաճնել պիտի տայ զինքը դատապարտող պատուական հայրերուն, որոնք միամտաբար կը կարծեն որ Տ. Սոհակ Կաթողիկոսի անդրանիկ ձեռնասունը խոնարհաբար ետ պիտի առնէ իր զբաժները: Մինչեւ որ այս գործը կարգադրուի եւ Մուշեղ Եպիսկ. ժամանակ ունենայ իր բնդդիմախօսները ըմբերանելու, ասդին երեք անուանի գրաբաններ, Տիարք Թ. Գրեգէն եւ Տ. Նլքէնճեան եւ հայր Թաթուլ Վանանդացի ի զուր ջանացին ուշադրութիւնները զրաւել Սարգիս բառին շուրջ իրենց վիճաբանութիւններով եւ բարեկիրթ polemistներու անվայել իրենց կծու ակնարկութիւններով, որոնք շատ յոռի տպաւորութիւն մը առաջ բերին ընթերցող հասարակութեան վրայ:

Մեր մէջ դժբախտապէս հազուադէպ է զրական վիճաբանութիւն մը, որուն զլիաւոր յատկանիչն ըլլայ բարեկրթութիւնը: Ամէնէն լուրջ կարծուածներն իսկ յաճախ կը շեղին քաղաքավարութենէ եւ իրենց ընդդիմախօսին ծանր խօքեր ուղղելով կը կարծեն առաւելութիւն մը չահած ըլլալ: Նոյն իսկ ևկեղեցականներ, չեն կրցած իրենց դիրքին կամ նիւթին վայել չափաւոր լեզուով մը վիճաբանիլ: Կ'երևի որ վիճաբանելու արուեստը տակաւին պէտք եղած կերպով չէ մշակուած մեր մէջ:

Թատերական եւ գեղարուեստական կեանքը բաւական ոգեւորուած էր նախընթաց քանի մը շարաթներուն մէջ: Մնակեան խումբին դերասանները, աղմկալի ռեֆրաններով, նը-

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍԱԿԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ

պատի ներկայացումներ առին յաջորդաբար, որոնց համակիր ընդունելութիւն եղաւ հասարակութեան կողմէ: Միայն թէ այդ նպատունկալ գերասանները արգիօք խղճի-խայթ մը չունեցած յիշելով իրենց տարնաղդ արուեստակիցը, որ պաղատագին շեշտերով քանիցս խնդրած էր իրենցմէ նպաստի ներկայացում մը տալ իր թշուառ ընտանիքին օգնութիւն մը ըլլալու համար եւ չէր յաջողած ողորձել իր բնկերակիցներուն անկարեկիր սրտերը: Խեղճ Զափրաստ

Բայց ամէնէն աւելի մխիթարական է այն պարագան որ երաժշտութեան սէրը հետզհետէ կը ծա ալի մեր համայնքին մէջ: Տա-

կաւին ամէկ քանի մը տարի առաջ, նուագահանդէսը մատչելի
բան մը չէր մեր հասարակութեան համար, որ թատերական ներկա-
յացումներէ եւ պարահանդէսներէ միայն կ'ախորժէր։ Ազգ. Զիւսան-
դանոցն իր նուագահանդէսներով ո՛չ միայն հասոյթի կ'արեւոր աղ-
բիւր մը ստեղծեց իրեն համար, այլ նաեւ երաժշտութեան ճաշակը
ծաւալեց։ Ասոր անմիջական օգուտը պիտի ըլլար անչուշտ նորոտա-
դանդներու յայտնուումը։ Եթէ ամէկից առաջ կ'արելի չէր նուագա-
հանդէս կազմակերպել առանց օտար արուեստագէտներու մասնակ-
ցութեան, ամէկ ետքը դժուար պիտի չըլլայ բեմի վրայ տեսնել
հայ ջութակահարներ, որոնք պիտի կրնան իրենց արուեստագի-
տական կարողութեանը վրայ հիացնել օտար երաժշտասէրները։
Այս Հայ արուեստագէտներէն մէկն էր Ահարոն Էֆ. Մարլեան, ու-
րուն կազմակերպած վերջին նուագահանդէսը ինիսին Ֆրանսէզի
մէջ՝ փայլուն յաջողութիւն մը տեսնեցաւ, ինչպէս վկայեցին Հայ
թերթերը եւ մանաւանդ Ադամպոլս ֆրանսական օրաթերթը, որուն
երաժշտական քրոնիկագիրները ալ յետո՛ւ ժլատեն զովետալիմասին,
եւ որոնք սակայն արժանապէս զրօսամեցին երիտասարդ ջութակա-
հարին գեղեցիկ տաղանդը։ Մարլեան Էֆ. ամէկից քանի մը տարի ա-
ռաջ անդամակցած էր Բերայի երաժշտական ընկերութեան, առա-
ջին հանգիստնալով *concertists* մէջ, եւ յետոյ երկարաշունչ եղիւսնե-
րու շնորհիւ, քանի մը հեղինակութիւններ ալ տեսնեցած էր, որոնք
ժամանակին գնահատեցեցան մասնագէտներու վողմէ։ Ահաոսակ
այս համեստ եւ տաղանդաւոր արուեստագէտն էր որ կրցաւ քնու-
րեալ ըալմութեան մը առջեւ կատարեալ արուեստով յերազմանել
երաժշտական ամէնէն դժուարին կտորները, որոտագին ծափահա-
րութիւններ խլելով Յիշենք մասնատրապէս *Ronde des Lutins*ը,
որ *viuuo* ջութակահարի մը կարողութիւնն փայտ բերող դժուար-
ին կտոր մըն է, ճուայր սօն արեւելիքներով, *schizkies*ներով եւ *of-*
քալներով խճողուած։ *Polonaise de concert*ն ալ չատ քիչ անգամ կը
լսուի նուագահանդէսներու մէջ, որովհետեւ արքեմներ, ֆաշանս-
ներ պարունակող *խնձոտակտոր* մըն է։ Բայց ամէնէն աւելի հիա-
ցում պատճառեց Սարազադի *Zigeunerweisen*ին ճարտար *execution*ը,
որ ջութակահարներու համար սիրճաքար մը նկատուած է, երաժշ-
տական ամէն եղիւսներու ամփոփումն իր մէջ պարունակելուն հա-
մար։ Մարլեան Էֆ. հեղինակութիւններն ալ ո՛չ նուազ ուշադրաւ
էին *Romance*ին մէջ ի յայտ բերաւ երկու փութակի մասերը մէկ ջու-
թակի վրայ միասին դարնելու ճարտարութիւնը։ Գալով *motif*-*va-*
րիներ, այս հրաշալի կտորը իր պահանք մը համար չի եղաւ դեղեցիկ հե-
ղինակութիւն մընէր, որուն առաջին մօրիֆին ճուայր *son*ները, երկ-
րորդին վառիասունները, երրորդին առդե սօրիյքները, չորրորդին
առդե ժըդէները եւ վերջին մօսիլասիօներն մեղմ եւ հեշտ վերջա-
բանը ընդհանուր հիացում պատճառեցին նուագահանդէսին հըրա-

պոյրն աւելցուց Օր. Գալանդ, որ Travialah եւ Rossignoli երգե-
րուն մէջ սօքրանիսդի մը յատկութիւնն ի յայտ բերաւ: Յիշենք
նաեւ համակրելի ջութակահարին տաանամեայ որդին, Պ. Եղուարդ
Մարեանը, որ ջութակի վրայ դժուարին կտոր մը զարկաւ եւ բոլոր
ունկնդիրներուն գնահատութեանը արժանացաւ: Կը լսենք որ քա-
նի մը փարթամ երաժշտասէրներ մտադիր են եւրոպական ֆոլեւր-
վաթուառ մը ղրկել յայ դեռատի ջութակահարը, որ կը խոստա-
նայ տաղանդաւ որ արուեստագէտ մը ըլլալ: Կը շնորհաւ որենք Մար-
լըհան Ահարոն էֆէնտին, արժանապէս շահելուն համար առաջնա-
կարգ ջութակահարի համբաւը: որ սակայն իսկոյն նախանձոտներ
հաննց իր շուրջը: Ասիկա մեր բարքերուն վատթարացման մէկ նը-
շանն է, եւ ամէն հրապարակագիր պարտաւոր է ձաղկել այդ նա-
խանձոտները, որպէսզի երկար տընութիւններով եւ աշխատու-
նէն զանազակող շահուած արդարացի համբաւ մը մոռտելու ջանքեր չը-
նեն: Դժբաղդաբար Մասիսի խմբագրերը միայն իր թերթին մէջ
ա'յնպիսի տողեր դրեց, որոնք ընդհանուր ահաճութիւն պատճառ
ցին նուագաձանդէսին ներկայ գտնուողներուն: Մասիսի խմբագրերը
Քիւսաֆ անուանեց ինչ որ հայ թերթերու եւ մասնաւորապէս Միւսու-
պուշ Քրանսական թերթին երաժշտագէտ քրոնիկագրին կարծիքով
կատարեալ յաջողութիւն մը եղած էր: Կարելի է երեւակայել որ
քանի մը նախանձոտ արուեստակիցներու հաճելի երեւալու փա-
փաքը ա'յս աստիճան խեղութիւն րու մի առաջնորդէ խմբագիր մը, որ
չի վարանիր, տաղանդաւոր Հայ մանսորոյի մը համբաւը արատա-
ւորելու ջանալ: առանց հիմնաւոր փաստ մը առաջ բերելու:

Տէր եւ Տիկին Դ. Չուֆանան իրենց շնորհակալութիւնները կը
յայտնեն ամեն անոնց որք հաճեցան ներկայ գտնուիլ Այսի Տիկին
Կիւլիկ Յ. Չուֆանանի յուղարկաւորութեան հանդէսին եւ իրենց
վշտակցութիւնները ներկայեցին այս տիտուր առթիւ:

Լ Բ Ա Ք Ա Ղ

ՄԵՐ ԿԵՆՆԵՐ

✱ Ս. Անաշնորդ, հօր հիւանդութեան
պատճառաւ, բահանայկոն ծնունդեայ
ձեռնադրութիւնը կատարեց անցնել կի-
արակի: Եր. կի բահայրութեամբ Մեծ. Յով-
հաննէս էֆ. Չուքրեանի Սամսուի առաջ-
նորդ Գեր. Յակոբ Աշոտ Սիրազ ան ընծա-
յացուն Տիրացու Յակոբ Քիւլիպեանը կո-
չելով Անանիա, Եկեղեցին պորտոգալիս
հանգիստաւորութեան համեմատ զարդար-
ուած էր և բարեպաշտներու խումբ բազ-
մութիւն մը կը հետեւէր եկեղեցական
ձեռնադրութեան ու օծման արարողու-
թեանց:

✱ Պատ. Բաղ Ժողովոյ, ուշադրութեան

կ'յանձնենք հետեւեալ պարագան՝ ազգա-
պատկան կալուածներ, մեր ստացած տե-
ղեկութեանց համեմատ՝ աճուրդով կ'յանձ-
նուին եղբի հրդեհի՝ ապահովագրական ու
և է ընկերութեան մը, որու անուան տեղ-
եակ չենք, առաւանդողի, դրութեան չենք
կարծել որ մասնակցին Անգլիական ընկե-
րութիւնը, որոց անկազինները որոշ պայ-
մաններու տակ կ'ըսկեն, հետեւապէս երկ-
րորական կամ երրորդական ընկերութեանց
կ'յանձնուին ուրեմն ազգային, կալուածնե-
րը Արք. քանի մը ոսկիի տարբերութեան
մը համար կ'արժէ՞ ծանր պատասխանա-
տուութեան մը ենթարկուիլ, ան այս

պարագանէ զոր կ'յանձնենք պատ. Բաղ.

ժողովոյ ամենալուրջ նկատողութեան:

✱ Ի լրջոյ կ'տեղեկանանք թէ ի նրպատես ներսէսեան սրբանոցի նուագահանդէս մը պիտի կազմակերպուի Ամերիկեան համագային զօլէճի ժողովարարին մէջ, մեծ-պահոց վերջրններ շաբաթէն առաջ, և թէ այդ մասին արդէն հարկ եղած դիմումները սկսած են ըլլալ երաժշտահր Տիկիններու, Յրիորդներու և Պարոններու Սոյն հաստատութեան անձուկ վիճակին անմիջական դարման մը տանելու համար կ'յուսանք թէ յաջողութեամբ պիտի պատկուին զործող անդամներու ձեռնարկները:

✱ Սամսոնի Առաջնորդ Յակոբ Աշոտ Սրբազան Ազգ. Պատրիարքարանէ գիր մ'ստացած է, կարելի եղածին չափ փութով իր պաշտօնատեղին մեկնելու համար, իսկ համարելով Սամսոնի եկեղեցւոյ շինութեան համար իզմիրի մէջ մինչեւ ցարդ ձեռք բերած հանգանակութեան գումարը:

✱ Ներկայ Թիւիս մէջ քննարկողք պիտի գտնեն Մարլեան նուագահանդէսի մասին մեր աշխատակիցներէն Տիար Մ. Ուզուրեանէ և Գ. Պալտոյ մեր Յղթակցէն երկու տարբեր յօդուածներ գիրար հակասող. անկողմնակալութիւնը պարտ դրաւ մեր վրայ հրատարակել զանոնք նոյնք թեամբ, սպասելով երբորդի մ'ալ անկողմնակալ վճիռին:

✱ Տեղի անձկութեան պատճառաւ րատիպուեցանք յաջորդական Թիւերու Յոգուլ Պէրժըլօի մահուան առթիւ մեր աշխատակցին Տիար Նաւասարդի Սարգմանութիւնը:

✱ «Թւնիօն ֆէնիքս Էսթանբուլ» ընկերութեան ընդհ. բնիչ Տիար Արուսեղ Խուրշիտ 4 ամսոյ չափ Ատանա և Իսկէն տէրունի կողմերը զործակալութիւններ հաստատելէ ետք, անցեալ շաբաթուրդործակալ կարգելով Տիար Մ. և Յ. Թուլումեան, Զօք-Մէրզէնի հանար Տիար Յովսէփ Վասիլեան և Իսկէնտէրունի համար Տիար կարապետ Քէլիշեան:

ՏԵՂԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

✱ Ուրիշ առթիւ գրած ու յիշատակած էինք Մտաւփողոցի որ միանգամայն Ս. Ստեփաննոս եկեղեցւոյ և վարժարանաց գլխաւոր փողոցն է, սայալատակին:

Ինզճ ու անտունելի վիճակը, այնպէս որ ձմեռու երբ տնճերք ժամ մը տեւէ, լինի կը փոխ իր խել ուէ ժամանակ անցորդը հուսնալանութիւն ունի իր ոտքը կտորէ. լու Այս կարեն որ փողոցի շինութեան համար բանիցս աղերսողքեր մատուցուեցան քանի մ'անդամներ Ս Առաջնորդ հայրն զիմուներ քրտ նախորդ քաղաքապետին, բայց դժբաղդաբար անելիլ մնացին տան տեմակ քաղաք ու խնդրանք Այժմ սակայն Թէվֆիք փաշայի քաղաքապետութեան բարձր պաշտօնին կոչուելուն առթիւ կ'սիրենք յուսով թէ նկատողութեան պիտի առնուին Ն. Վաճմութեան կողմէ. Սաղեցւոց և եկեղեցւոյ պետին այս փողոցի մասին բրած արդարացի բողոքներն ու զանգատները:

✱ Քաղաքապետութիւնը նկատելով որ տան մէջ գործածուած ջուրերը փողոցը կ'ձափուին և գորդեր ու զանազան ծածկոյթներ տան դռներու առջև կ'ձոճուին, որոնք նեղութիւն կ'պատճառեն թէ անցորդներու և թէ դրացիներու արգիլած է այս հակառուշապահական սովորութիւնները և հրամայած է քաղաքապետական պաշտօնէից տեղեկագրել այս արգելքին դէմ ընդդառնելը:

ՆՈՒԱԳԱՆԱՆԷՍ

✱ Անցեալ հինգշաբթի երեկոյին տեղի ունեցաւ Ամերիկեան համագային զօլէճի ժողովարարին մէջ Տրդ և վերջին նըւագահանդէսը, ընտրեալ և խուռն հանդիսականներու ներկայութեամբ:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

✱ Ազգ. Հիւանդանոցի նուիրած է Տիար Բուրէն Պարտիպանեան 4 մէճիտ իր մօրը մահուան առթիւ:

✱ Կրթաւոր ընկերութիւնը ստացած է Տիկին Էլիզ Էրթէլեմեանէ 1 Օսմ. ոսկի իր ամուսնութեան առթիւ:

ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ

✱ «Բիւզանդիոն»-ը բարձրագոյն հրատմանաւ անպայման դադարման դատաւ պարտուած էր վերակսած է հրատարակուիլ Կայս. իւրեան հարտնութեամբ այս առթիւ Թերթին անօրէնութիւնը բաժանորդագրական ինչ ինչ կարդալութիւնները բրած և Թերթի ձեռքէ գինի իջեցուցած է 10 փարայի Ս. Մամուլ. կ'նշակցի իր մեծարար պաշտօնակցին, որ վերակսած է իր հրատարակութիւնը:

ՄԵԼԱԿՆՈՒԹԻՄ

✱ Յաւոր կ'արձանագրենք «Փունջի արտօնատէր. Համբարձում Էֆ. Ալանահեան»ի մահը, այս տխուր առթիւ մեր վշտակցութիւնները ներկայելով հանգուցելոյն պարագայից:

ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
ՍՏԵՓԱՆ ԻՓԼԻՔՅԵԱՆ

ՖՐԱՆԿԱՅ ԹԱՂ

ՃՈՒ ԶԱՆԱԶԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՉՄԵՌՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԱՄԵՆ ՏԵՍԱԿ ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆՆԵՐՈՒ

Շրջագլխացուներ բոլորովին Գանձնէ եւ Բիսէ եղած
ՆՈՅՆՊԷՍ

ԲՈՒՐԴԷ ՊԼԱՆՔԷԹՆԵՐ ՍՈՒՇԱՄՊԱՆԵՐ
ՅԱՆԷԼԱ, ԳՈՒԼՊԱ, ԹԱՇԿԻՆԱԿ, ՀՈՏԵՂԷՆ, ԵՒՆ. ԵՒՆ.

Ա. Մամուլի ԱՄԱՍԻՈՅ նոր գործակալ նշանակուած է Հայ-
կազմ եւ. Հապէշեան, որու պէտք է դիմեն Թերթիս բաժանորդա-
դրուիլ փափաքողք:

Ն Ա Ն Ս Է Ն

Գ Է Պ Ի Բ Ե Ի Ե Ռ

Թարգմ. Մ. ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ

Յ Յ Օ ԷՋ ՄԵՆԱԴԻՐ

ԾԵՐԸ, ԳԱՌԱԻԸ, ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԸ, ՕՐԻՈՐԴԸ, ԱՄՈՒՄԵ-
ՑԱՐԸ, ԱՄՈՒՐԻՆ, ԴԱՍԱՑՈՒՆ, ԱՇԱԿԵՐՏԸ ամենքն ալ կրնան
կարդալ այս խիստ շահեկան, հրահանգիչ ու հետաքրքրաշարժ հատորը:

ԳԻՆ Յ ՂՐՇ.

Գաւառ ցերեւ համար՝

Թղթասան ծախսով Ց զրշ.

Ա. Մամուլի բաժանորդներուն համար Թղթ. ծախսով Ց զրշ.

Կ Ա Ն Ի Ի Կ

GRANDS MAGASINS

DE LA RUE FRANQUE — SMYRNE

P. XENOPOULO & C.

ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԷՔ ՖՐԱՆԿԱՑ ԹԱՂԻ
Բ. ՔՍԷՆՕՔՈՒԼՕ ԵՒ ԸՆԴ

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅԻՆ

Ցոցցադրութիւն

ԳԱՐՆԱՆ ԵՒ ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐՈՒ

ԱՅՍ ՄԱՐԳԱՐՈՒՄ ՓԻՏԱՆՈՒՄ ՆՍՏԱՆԻՍ

ԱՄԵՐԻԿԱՆ ՑՈՑԾԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՒ ԱՅՍ ՊԵՐԿԱՐԻՆ

ԻԶՄԻՐԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՑԻԶՆԵՐԸ

Լ ԵՒ Լ ՎԱՐՄԵՏԵԱՆ